

--- V n í m á n í ---

Radovan Šikl

Psychologický ústav AV ČR

sikl@psu.cas.cz

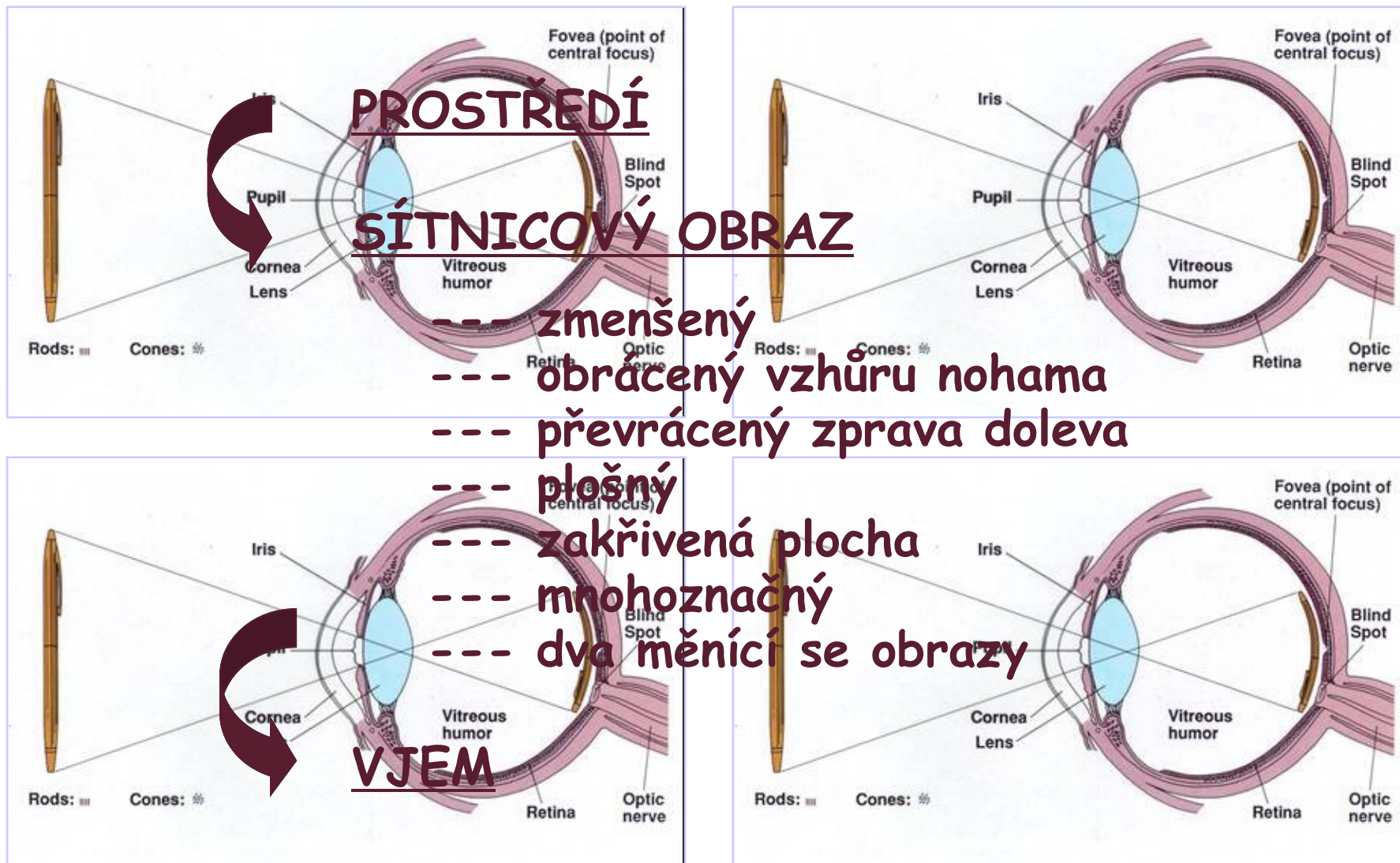
Základní charakteristika

2

- Výchozí bod poznávacího procesu
- Vnímání je převážně zrakové
- Iluze snadnosti a objektivity vnímání a pasivity pozorovatele

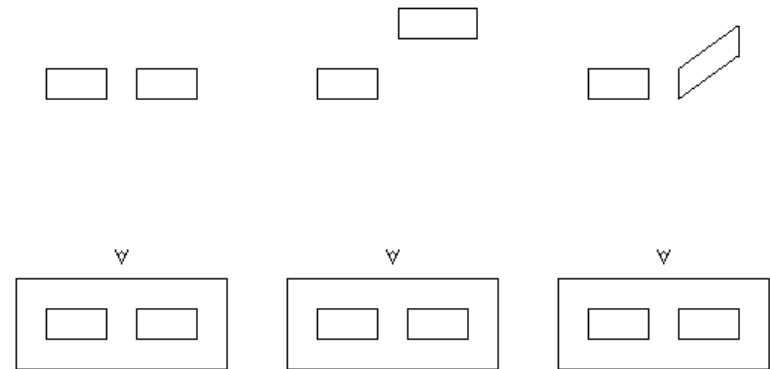
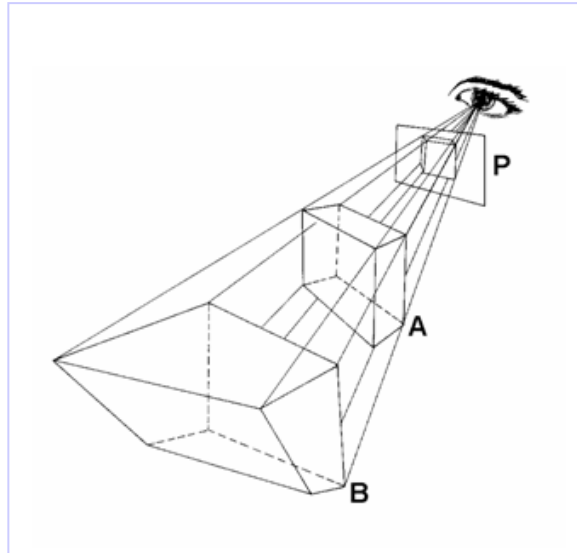
Ztráta informace při zobrazení

3

Ztráta informace při zobrazení

4

- ❑ Mozek bez ustání přijímá a vyhodnocuje měnící se nejednoznačné dvojrozměrné světelné znaky ze sítnice a vytváří z nich jednoznačné trojrozměrné vizuální vjemy
- ❑ Parametry podnětu jsou na sítnici silně poddeterminované
- ❑ Jak se s takovým omezením vyrovnat?

Problém rekonstrukce skutečnosti (3D) z obrazu (2D)

5

Procesy opracování projekce

- předpoklady o vnímaném prostředí
- percepční organizace
- kategorizace
- konstantnost

Efekt

zpřehlednění, možnost interpretace, urychlení, předvídatelnost, úspora energie

Mechanismy: Zapojení předpokladů o prostředí

6

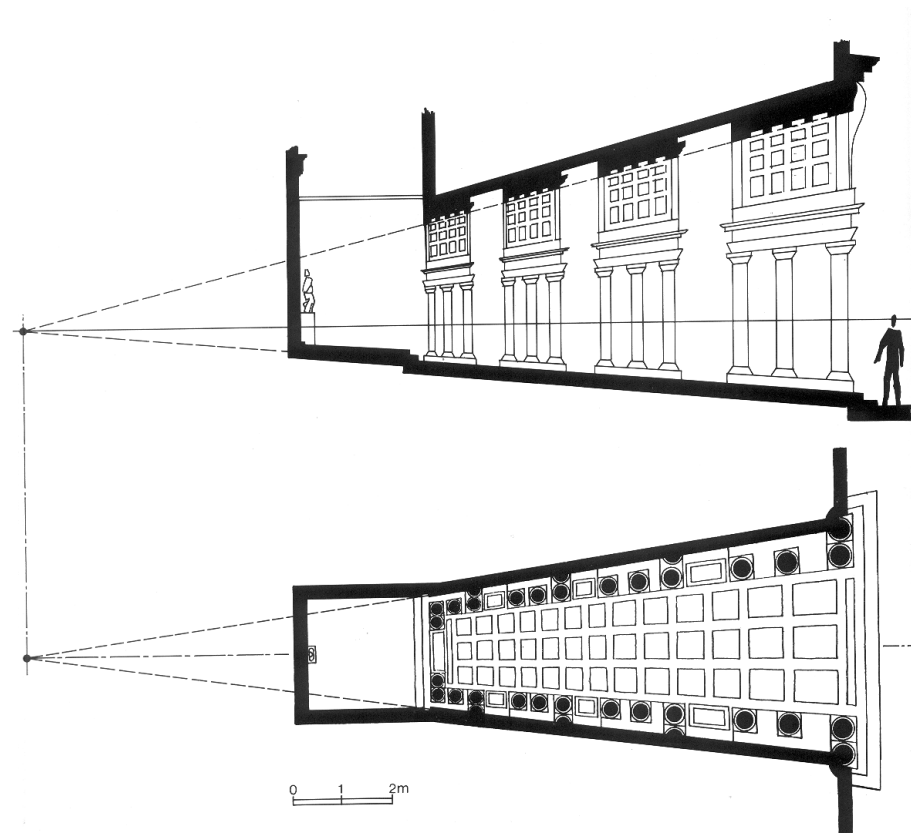
- ❑ Preferování jedné interpretace v souladu s internalizovanými předpoklady o vlastnostech prostředí
- ❑ Vysledované environmentální pravidelnosti a zákonitosti
- ❑ Princip jednoduchosti a princip obvyklosti
- ❑ Rovnoběžné linie, pravé úhly, zachování velikosti a tvaru, předpoklad jediného zdroje světla, kompozice prvků tváře...

Mechanisms: Zapojení předpokladů o prostředí

7

Palazzo Spada, Řím

Mechanismy: Percepční organizace

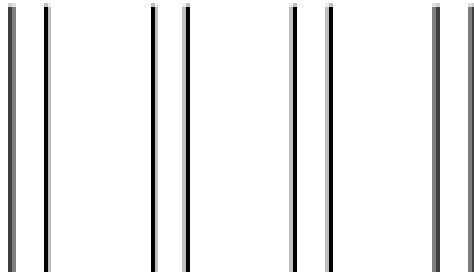
8

- ❑ Prvky zorného pole nejsou viděny samostatně a na sobě nezávisle. Nacházíme podobnosti a shody a na jejich základě strukturování komplexního podnětového materiálu. Gestalt psychologie.
- ❑ Vyjmutí informačně nosné a subjektivně významné figury + Seskupování dílčích prvků zorného pole podle principů blízkosti, podobnosti, uzavřenosti a společného osudu

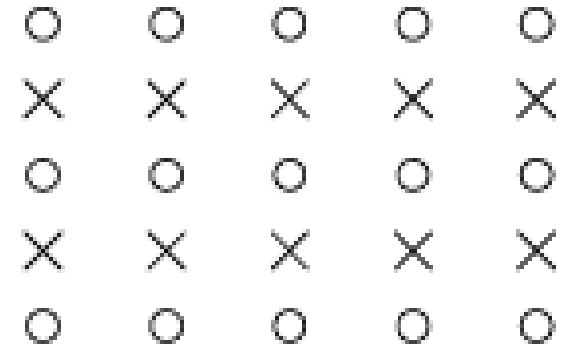

Mechanisms: Percepční organizace

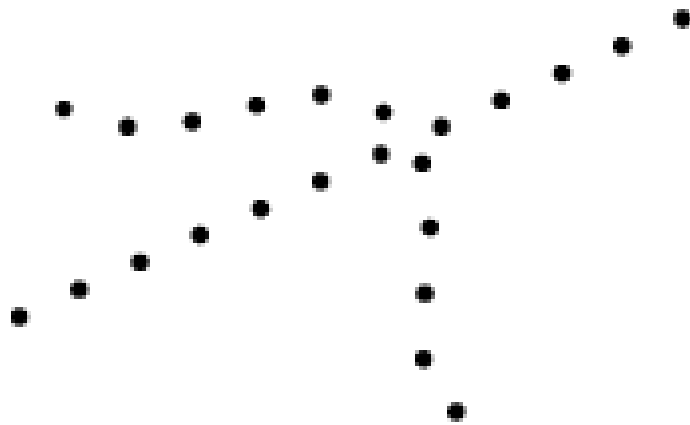
9

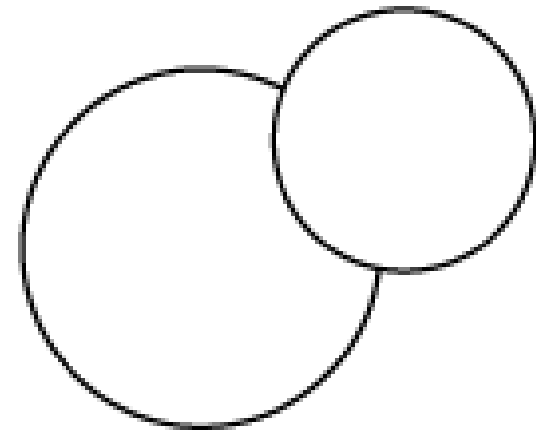
Proximity

Similarity

Good continuation

Closure

Mechanisms: Kategorizace

10

- ❑ percepční rozčlenění spojitého pásma hodnot do menšího počtu oddělených intervalů
- ❑ rozdílná senzitivita v rámci kategorie a mezi kategoriemi
- ❑ barva, tváře, fonémy, orientace kontur

Mechanismy: Konstantnost

11

- ❑ Podoba sítnicového obrazu není v žádných dvou situacích identická ... Determinovaná inherentními vlastnostmi podnětu plus situačními faktory ... Nemožnost od sebe odlišit + Nemožnost neodlišovat ... Přesto stálost vnímané podoby
- ❑ Konstantnost = ne-závislost vjemu na momentální podobě na sítnici
- ❑ Přeškálování vstupních hodnot v souladu se zkušeností a parametrů okolních podnětů (kontext)

Kalibrace vstupních hodnot

12

Konstantnost vnímané velikosti

Mění se vzdálenost

Kalibrace vstupních hodnot

13

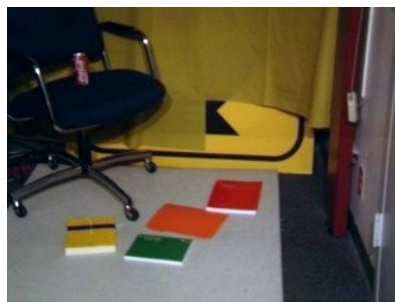
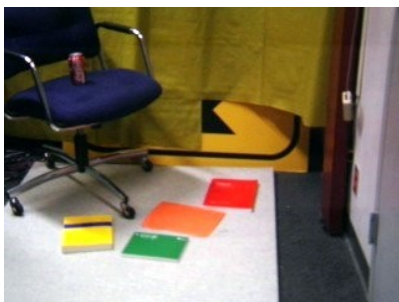
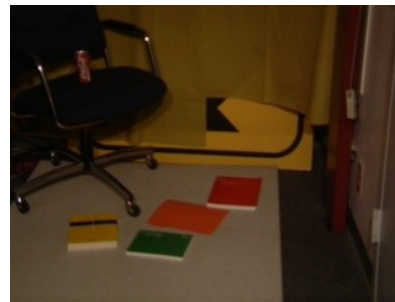
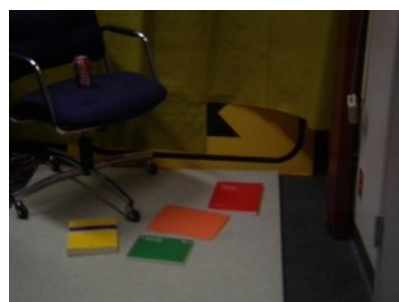
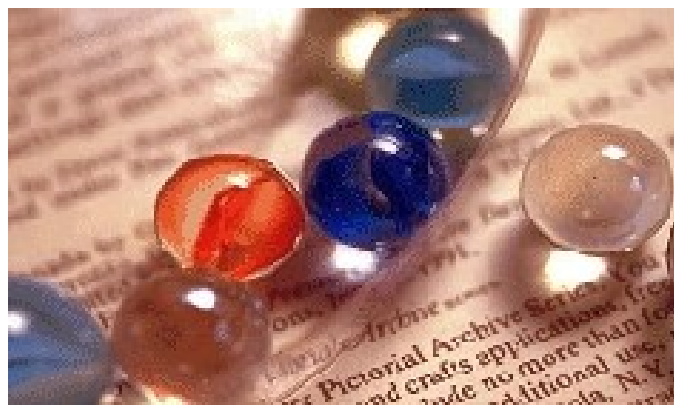
Konstantnost vnímaného tvaru

Mění se natočení vzhledem k ose pohledu

Konstantnost vnímané barvy

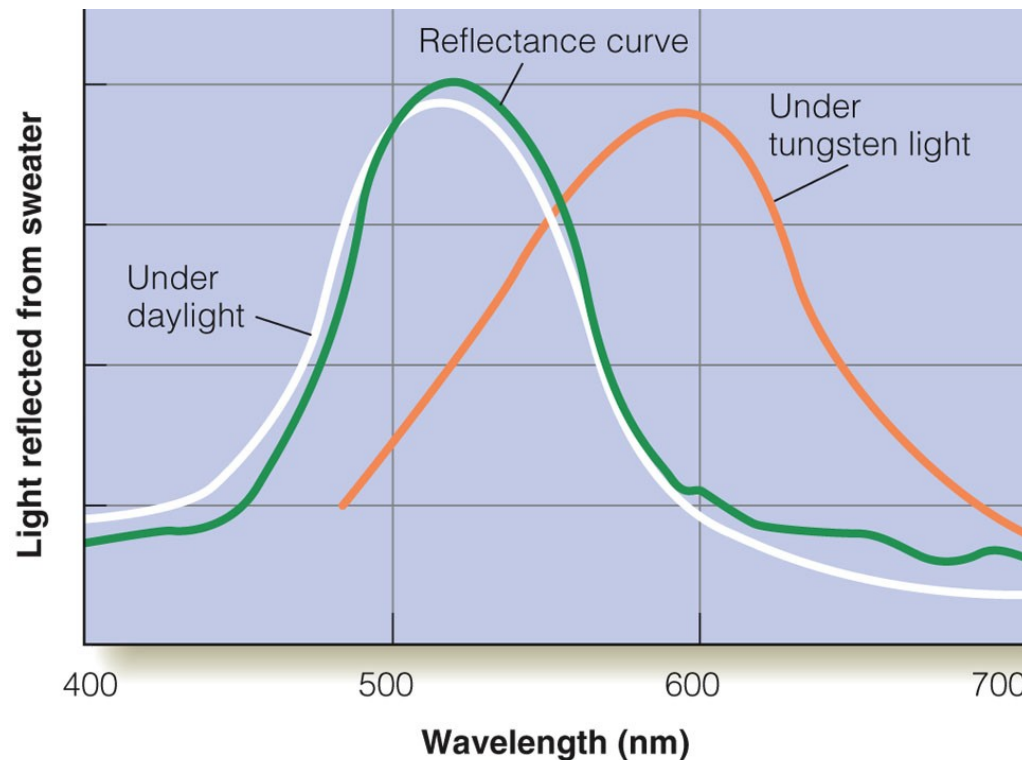
14

Mění se vlastnosti osvětlení (spektrální distribuce a intenzita)

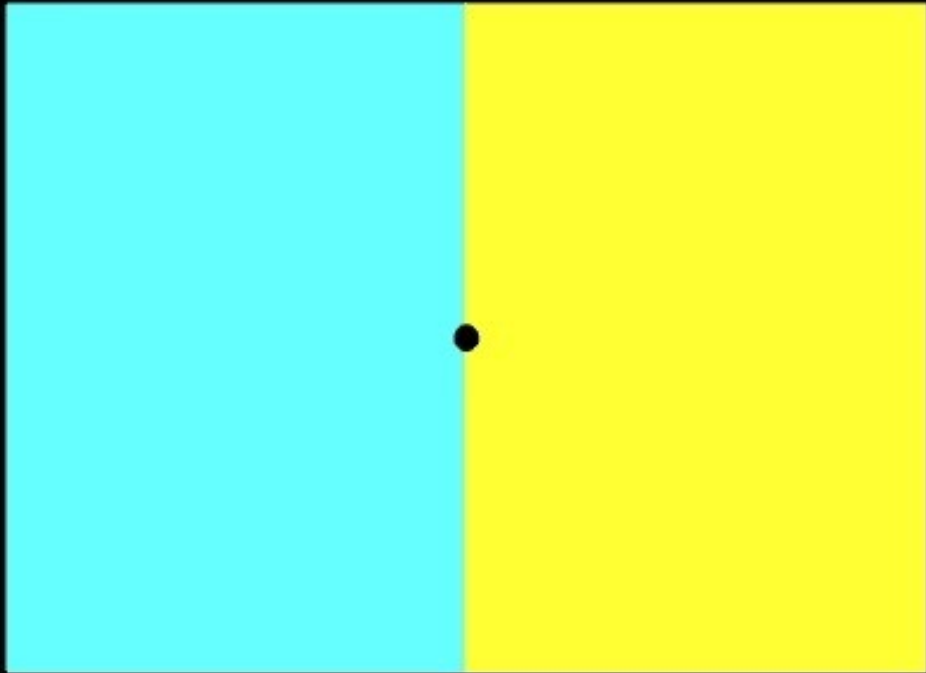
Konstantnost vnímané barvy

15

© 2007 Thomson Higher Education

Vliv chromatické adaptace (časem se snižující senzitivita),
iluminace okolních objektů (retinex teorie), znalosti
skutečné barvy (tendence ke spodobování k obvyklé barvě)

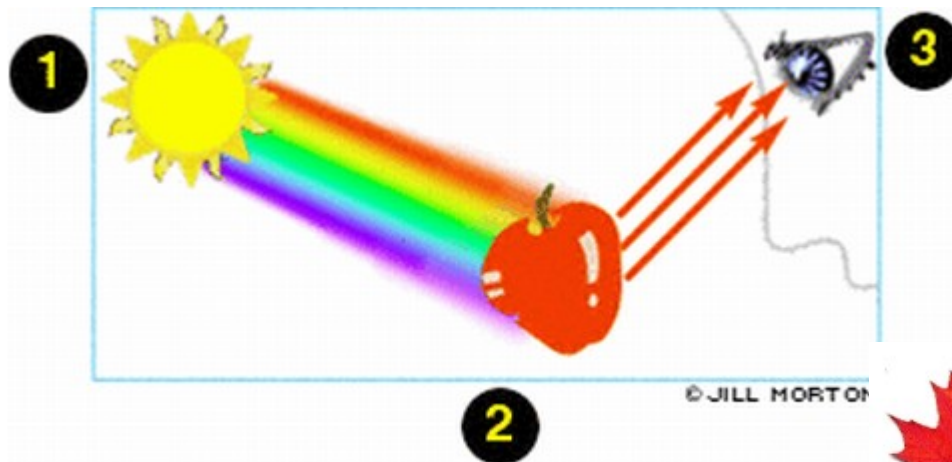
Konstantnost vnímané barvy

17

Konstantnost vnímané barvy

18

Co je barva

Fyzikální a percepční komponenty
barvy - odstín, jas a nasycení

Odstín -30

Odstín +30

Saturaace -80

Saturaace +100

Jas -80

Jas +80

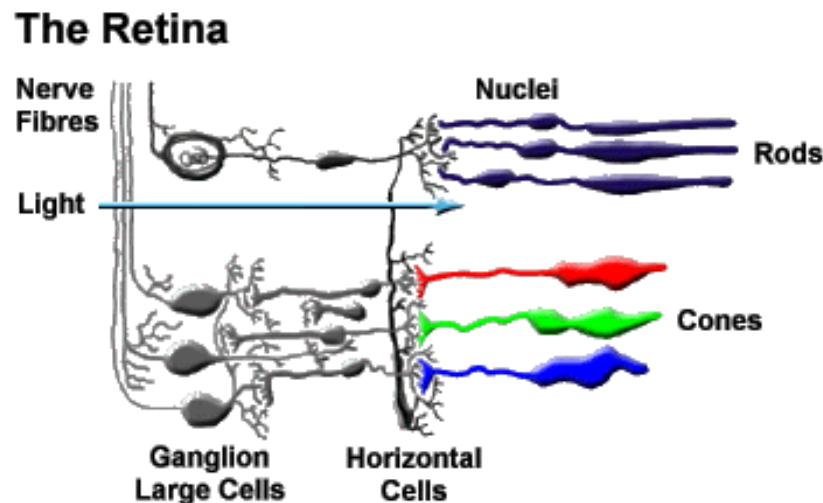
Vnímaní barev

Vnímaní barev spočívá ve schopnosti rozlišovat světlo různých vlnových délek, intenzit a purity

Fotoreceptory na sítnici

Denní (čípky) a noční (tyčinky) vidění

Young-Helmholtzova trichromatická teorie

20

Thomas Young

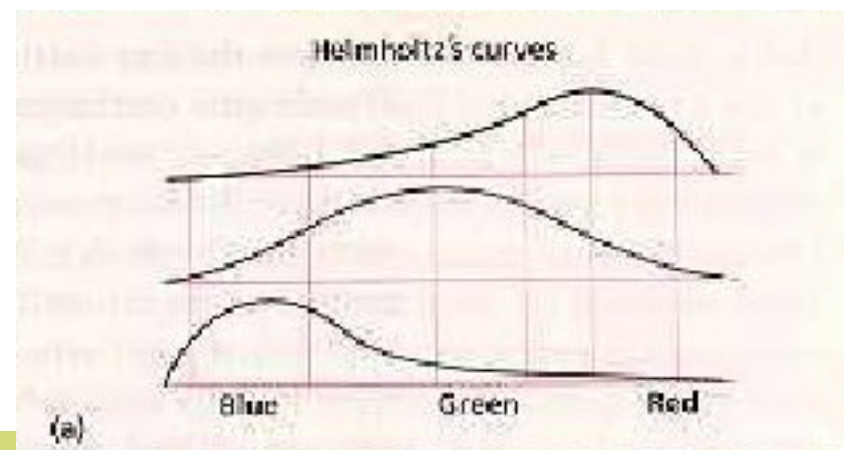
„Není možné, aby pro všechny jednotlivé barevné odstíny existovaly specializované receptory; jejich počet je omezený --- 3“ (1801)

Young-Helmholtzova trichromatická teorie

21

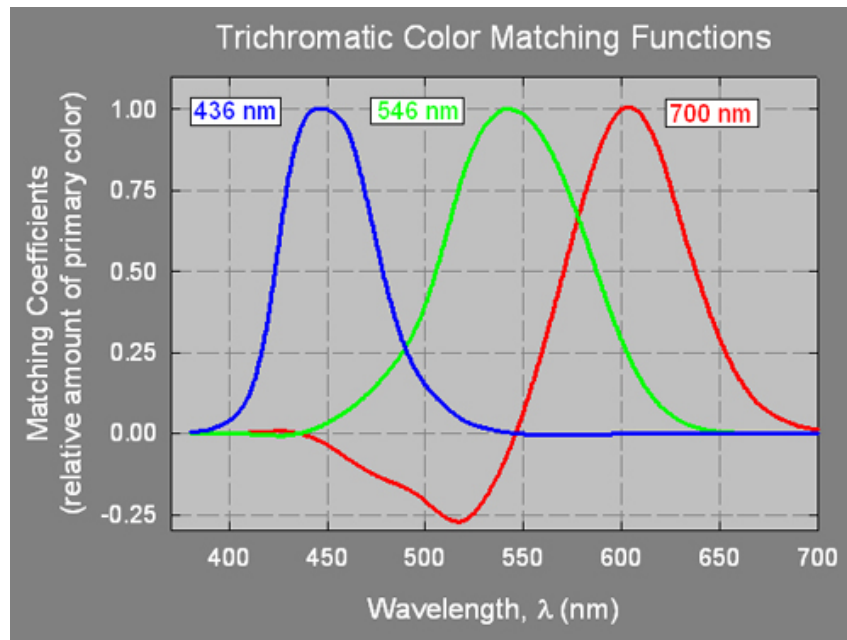
Hermann von Helmholtz

„Každá barva současně aktivuje tři sítnicové receptory v poměru odpovídajícímu vlnové délce světla“ (1867)

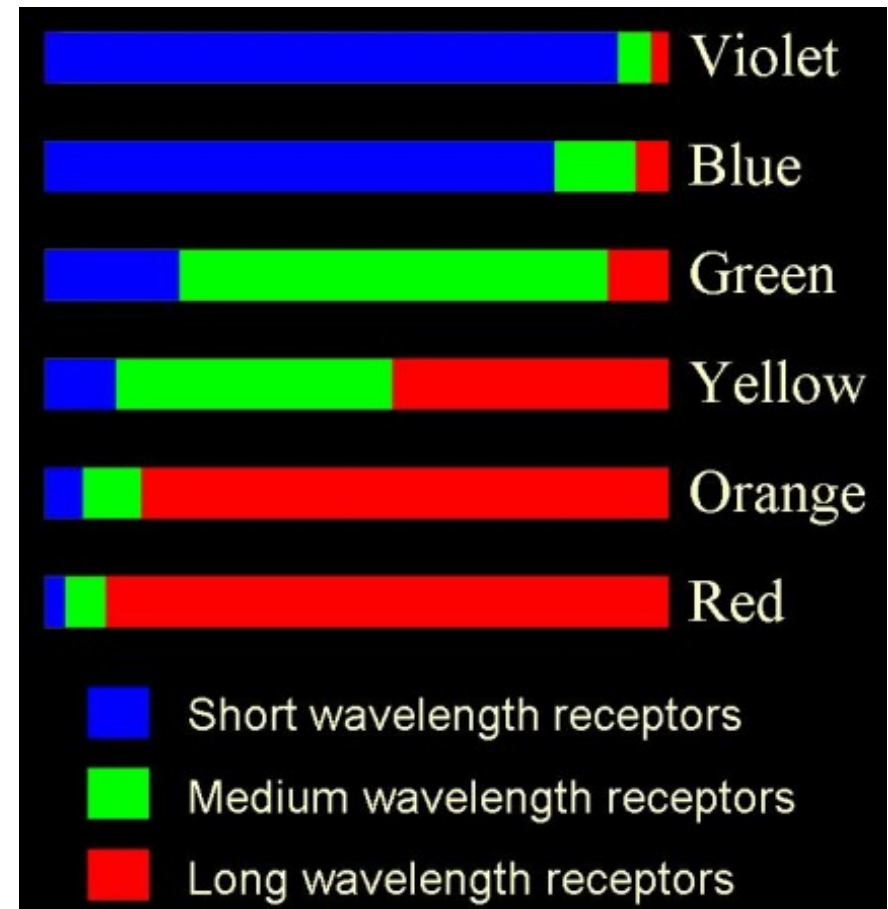

Young-Helmholtzova trichromatická teorie

22

mikrospektrofoto

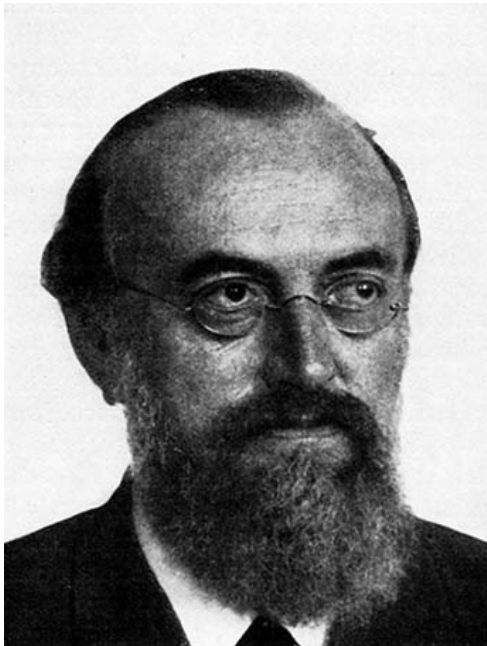
proporce

Teorie oponentního procesu

23

Ewald Hering

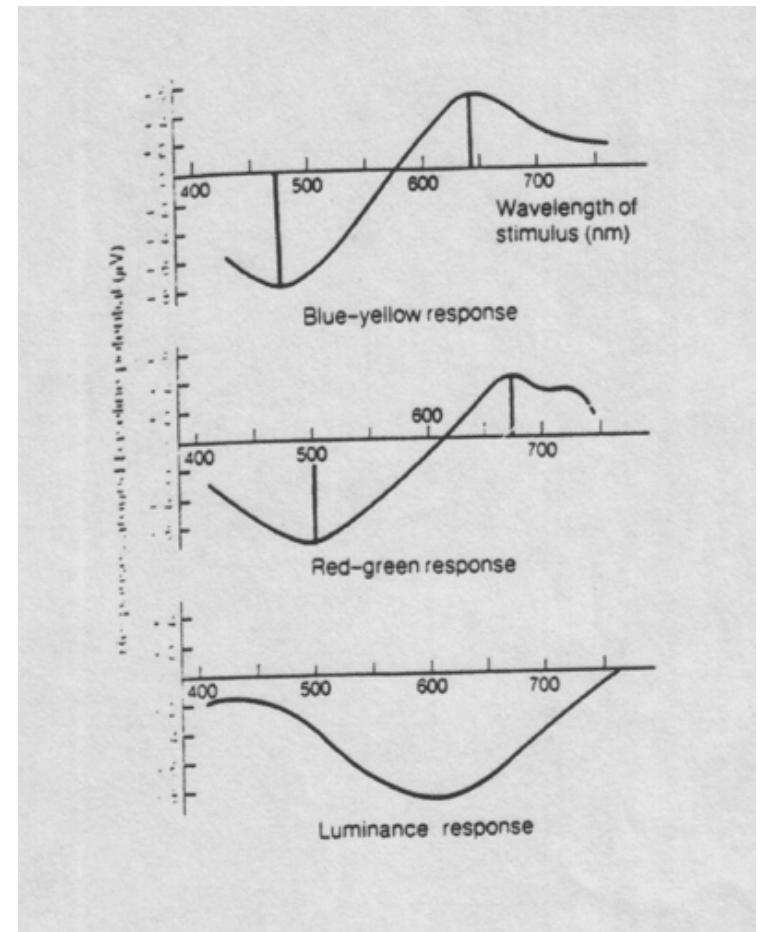
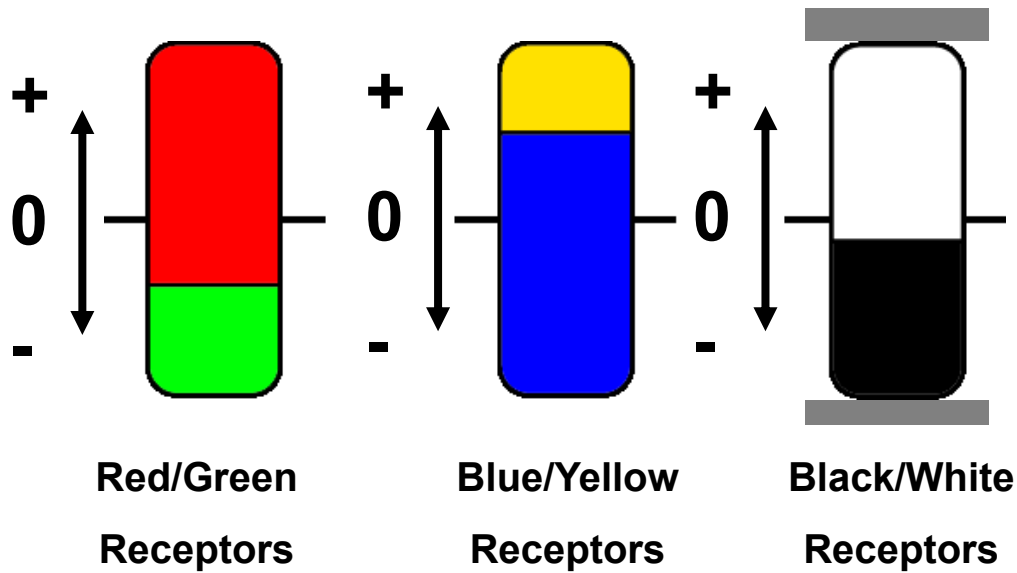
vnímání barev se odvíjí od činnosti tří antagonistických systémů

1. **Červená** vs. **Zelená**
2. **Modrá** vs. **Žlutá**
3.   vs. **Černá**

aktivace jednoho kanálu je doprovázena inhibicí druhého

Teorie oponentního procesu

24

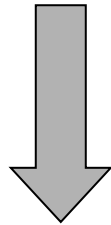

Teorie barevného vidění

25

Trichromatická

Vysvětluje

- míchání barev
- barvoslepost

Oponentní

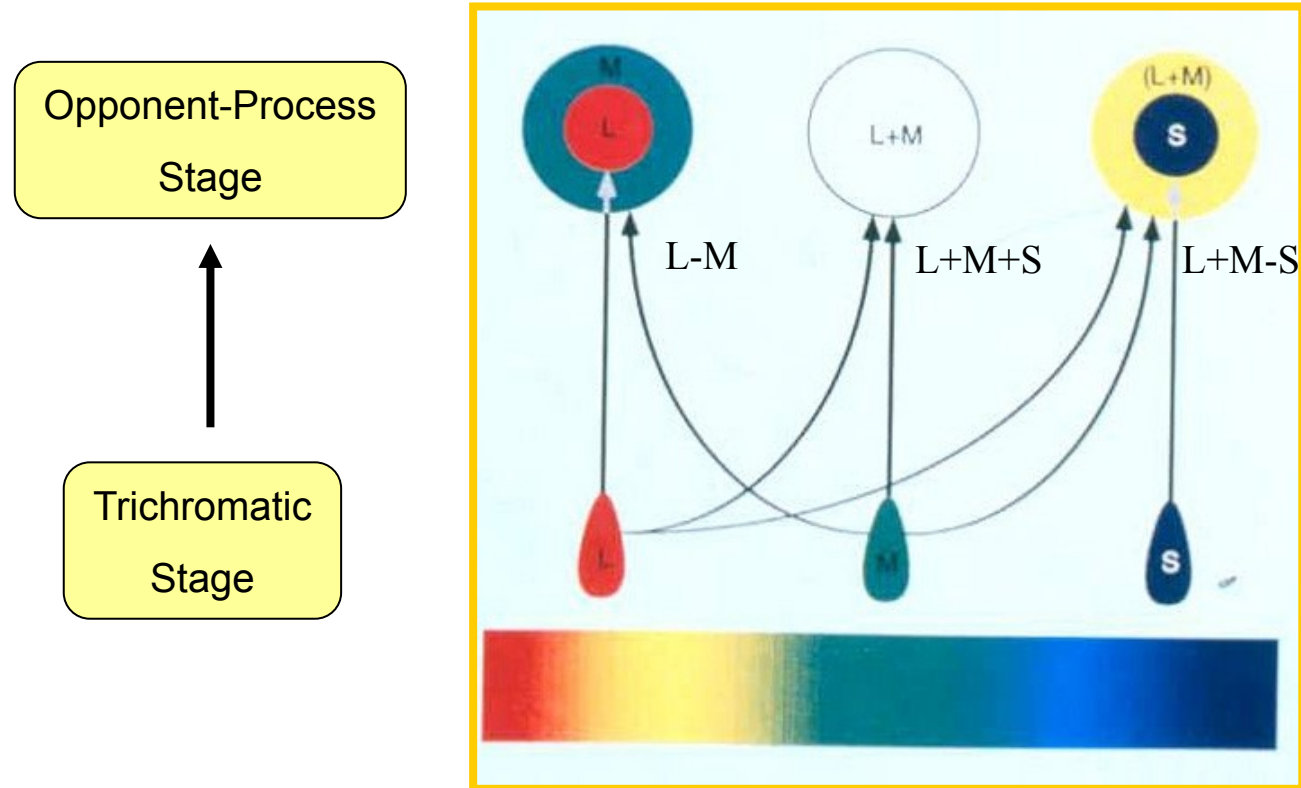
Vysvětluje

- barvoslepost
- paobrazy

Teorie duálního kódování

(Hurvich & Jamesonová, 1957; Hurvich, 1981)

26

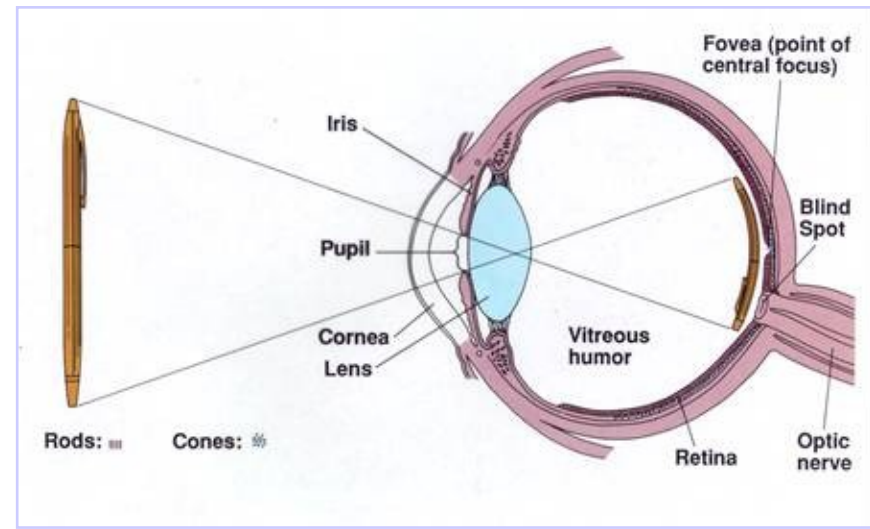
❖ Trichromatická správně popisuje „dění“ ve fotoreceptorech

❖ Oponentní postihuje neuronální úroveň zpracování barev (gangliové buňky, CGL)

Vnímání prostoru

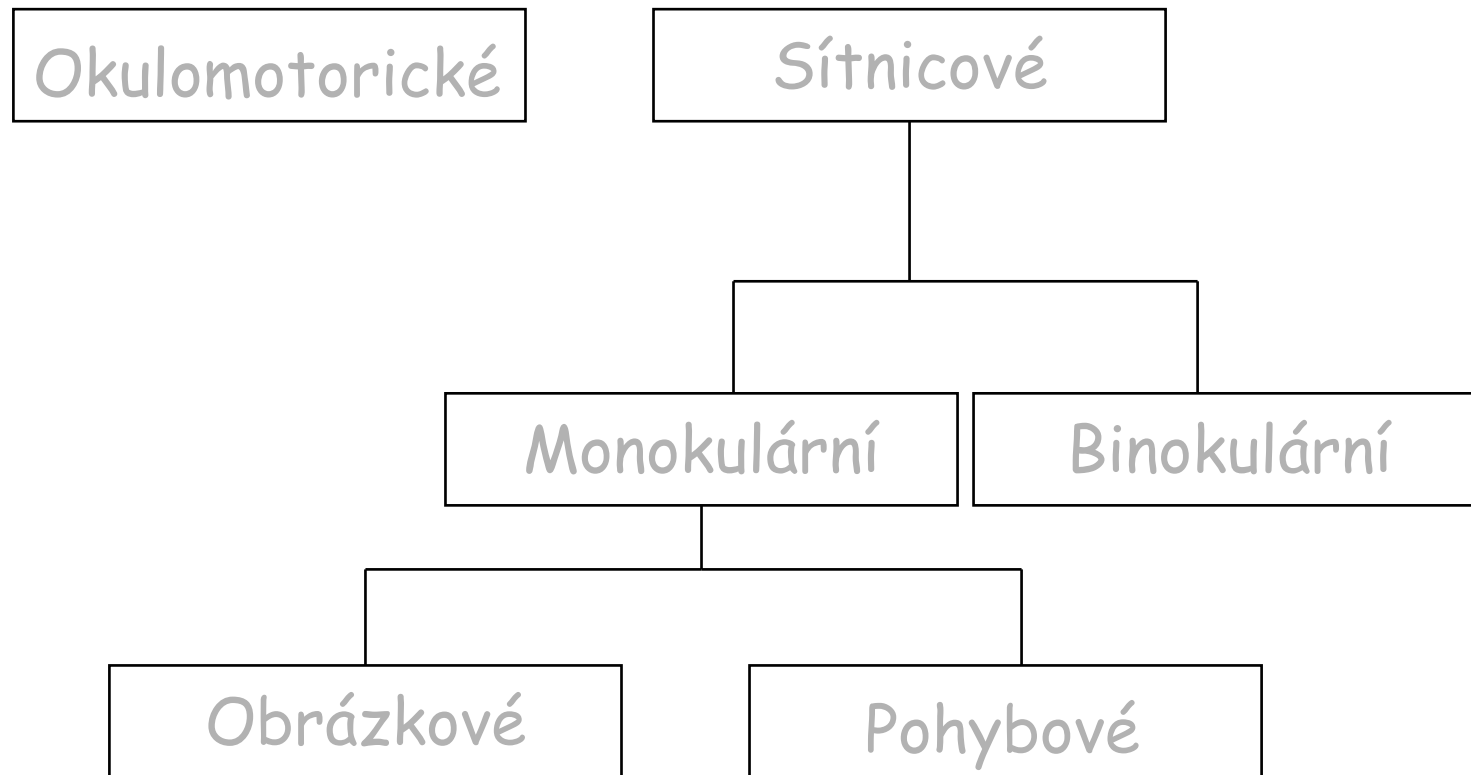
27

- ❑ V.p. = problém rekonstrukce 3D reality z 2D obrazu
- ❑ Informace o prostorové konfiguraci schovaná ve dvou údajích
- ❑ Indicie obsažená v sítnicových „datech“ – trendy a gradienty, proporce a poměry

CUES APPROACH

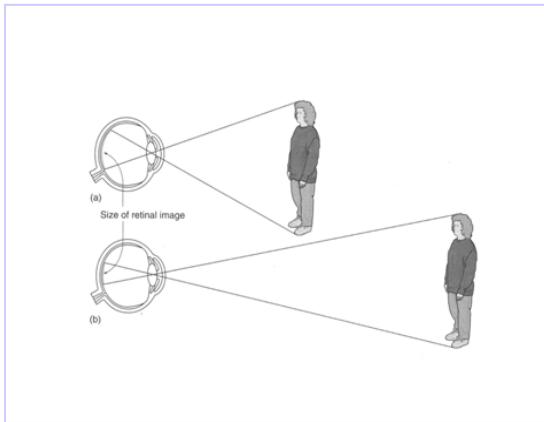
28

Nápovědi o prostoru

29

- velikost obrazu

- překrytí

- atmosférická perspektiva

- gradient textury

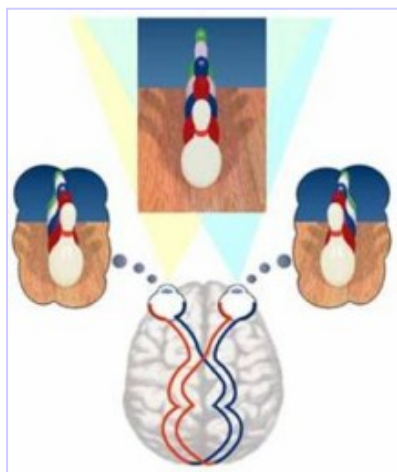
Nápovědi o prostoru

30

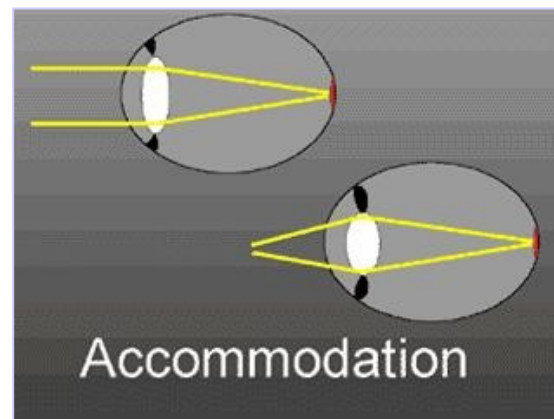
- paralaxa pohybu

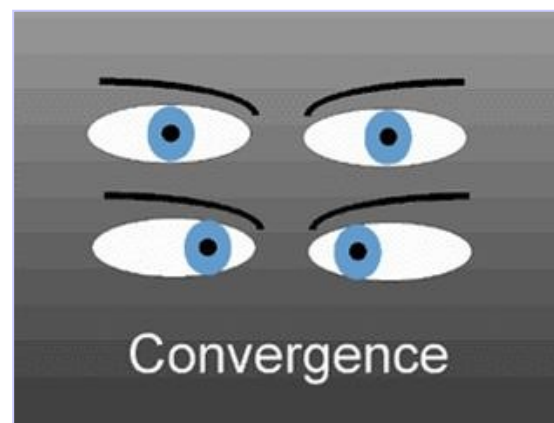
- binokulární disparita

- akomodace

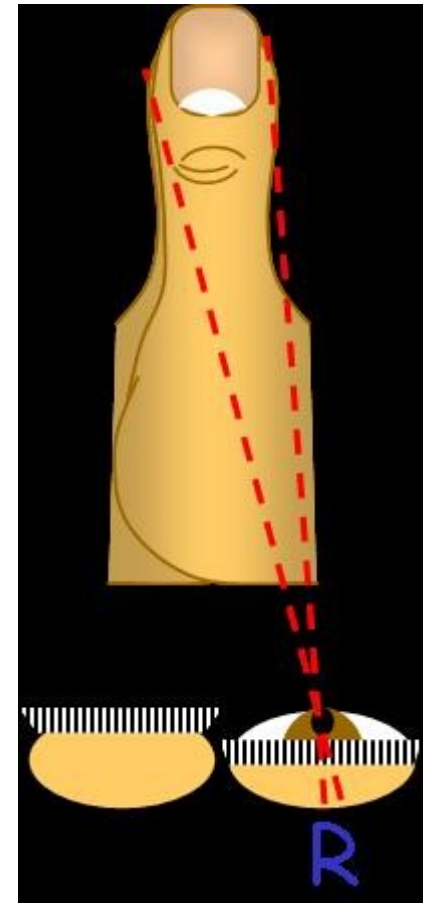
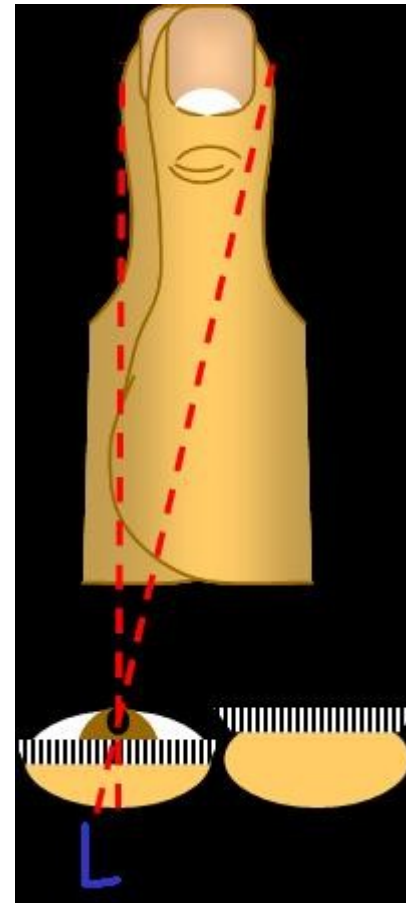
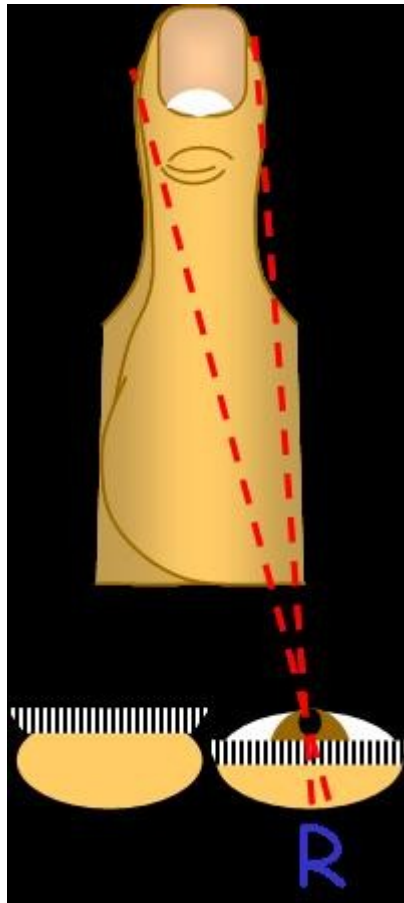
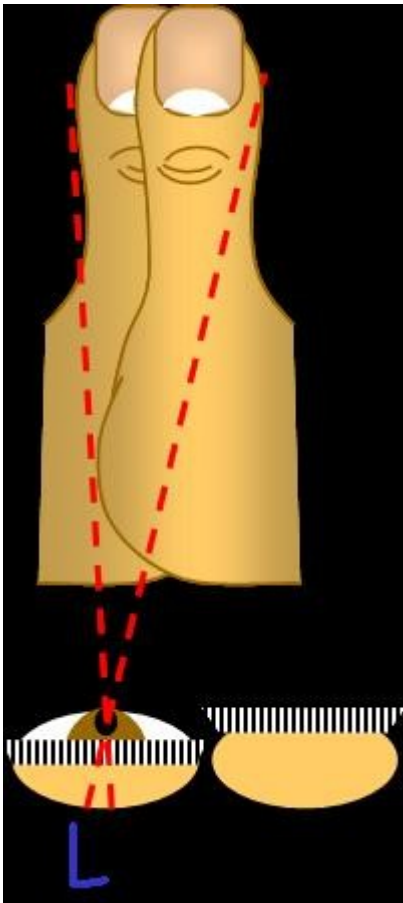

- vergence

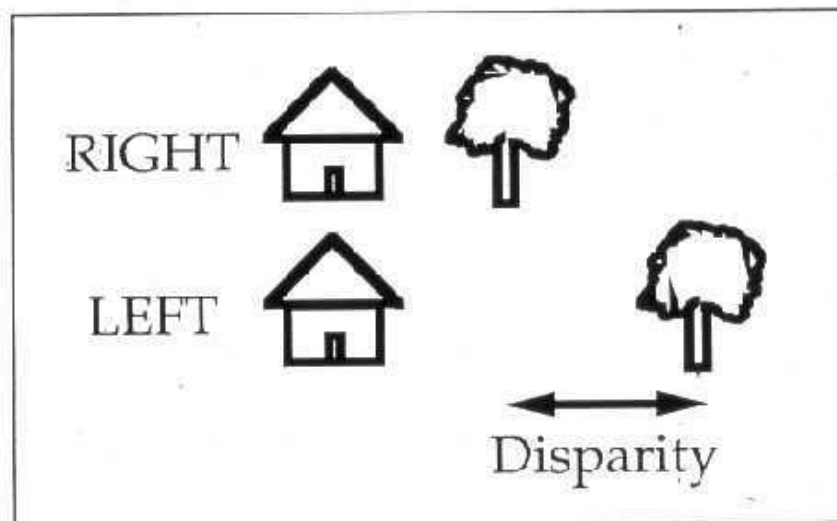
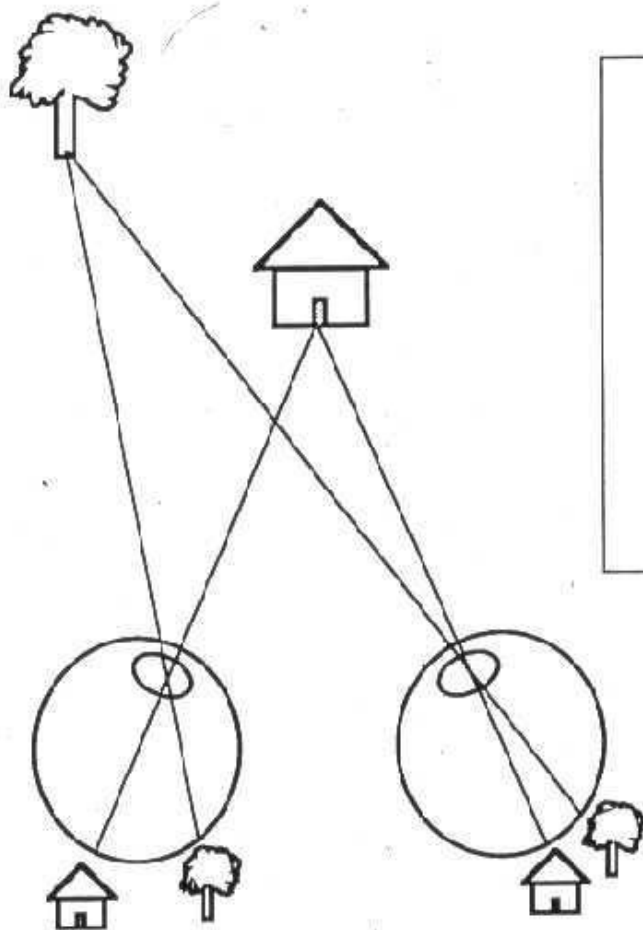
Nápovědi o prostoru

31

Nápovědi o prostoru

32

Nápovědi o prostoru

33

Způsoby vytvoření prostorového dojmu na ploše

Stereoskop

Anaglyf

Stereogram (auto, náhodných bodů)

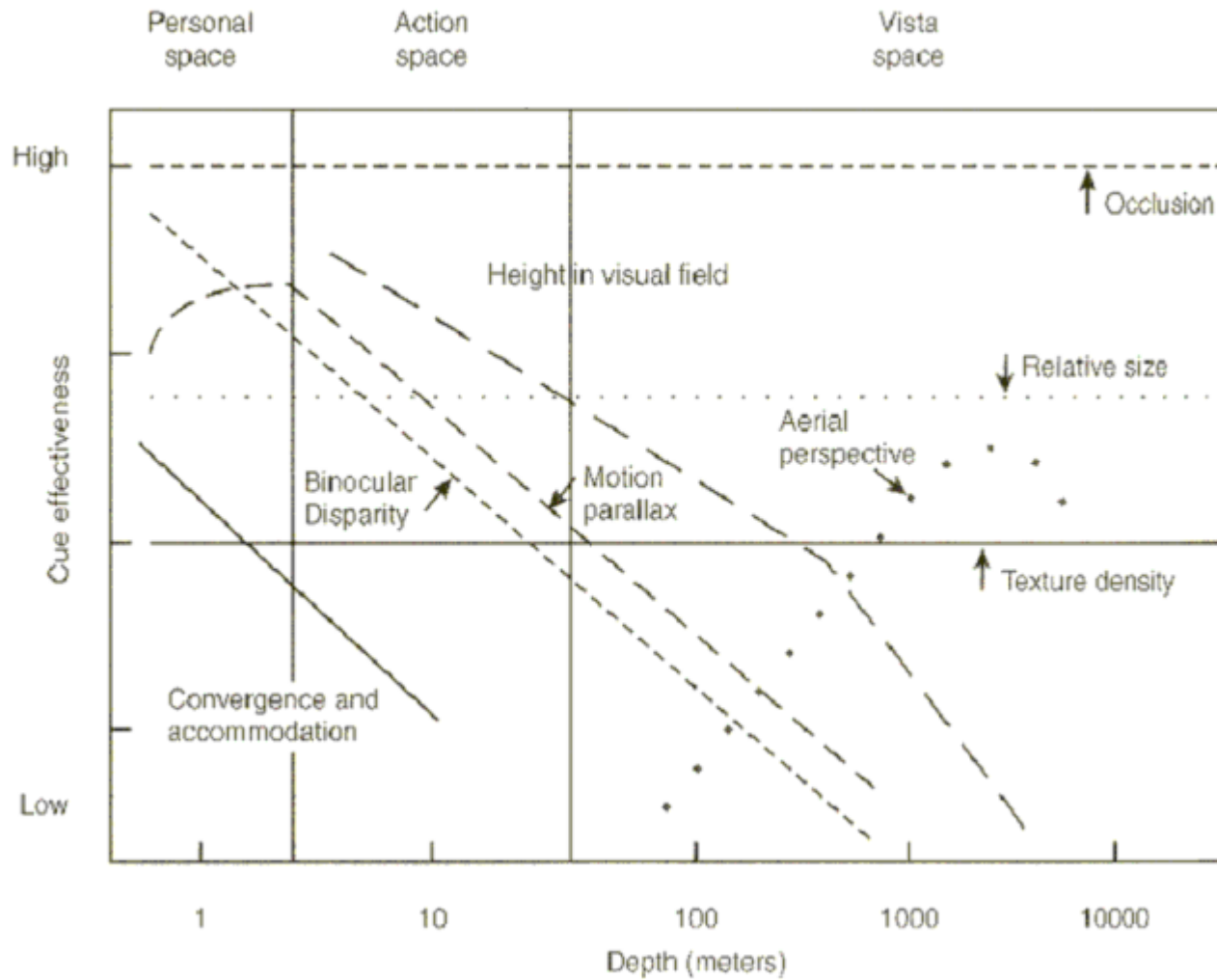
Hologram

Polarizace (IMAX)

Dva různé obrazy pro obě oči, které jsou fúzované v mozku

Nápovědi o prostoru

34

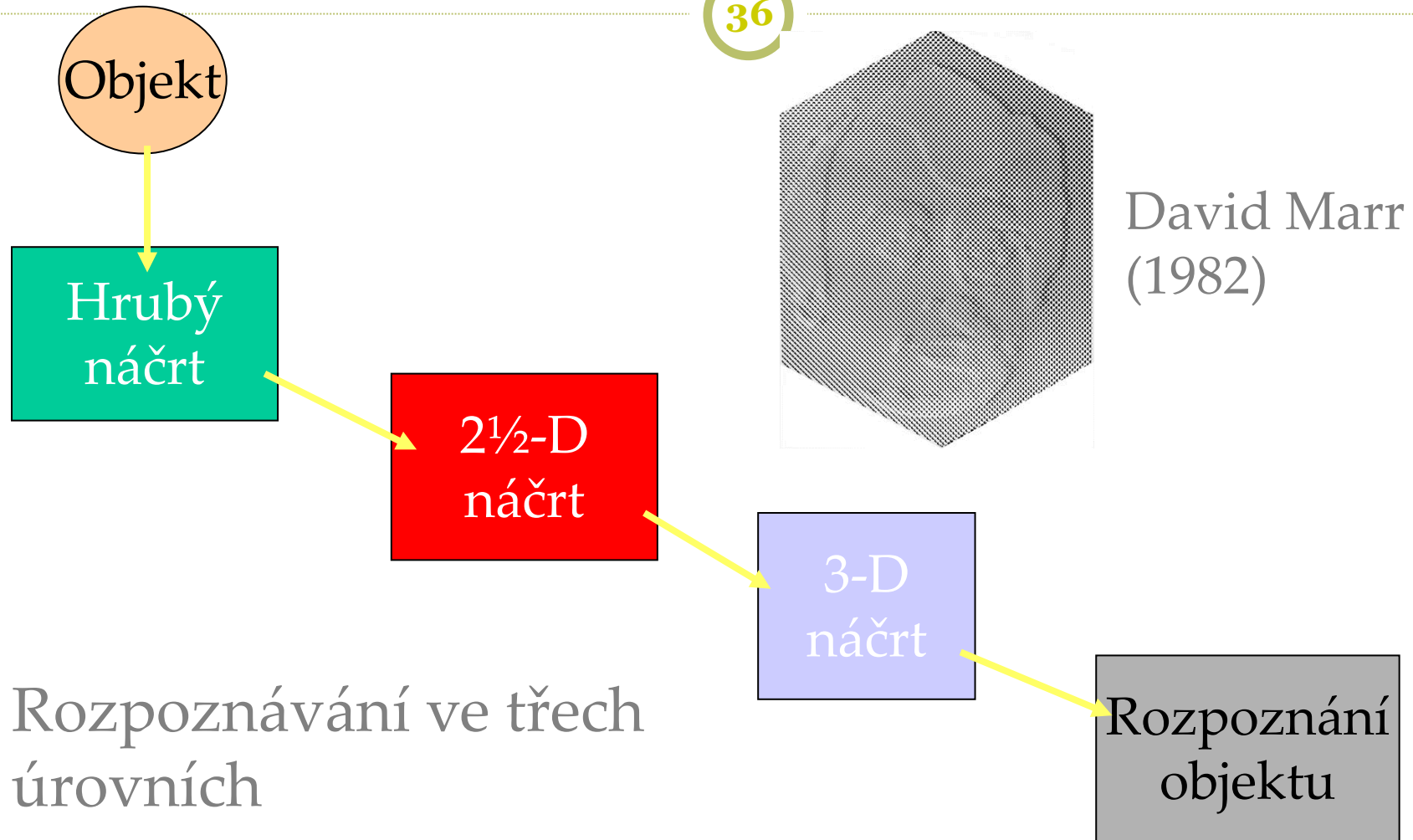
Rozpoznání

35

- ❑ Upřesnění, specifikace podnětu, určení jeho identity. High-level vnímání
- ❑ Dílčí procesy zapojené do rozpoznávání
- ❑ Teorie průběhu rekognice – Marr, Biederman, Treismanová

Marrův model

36

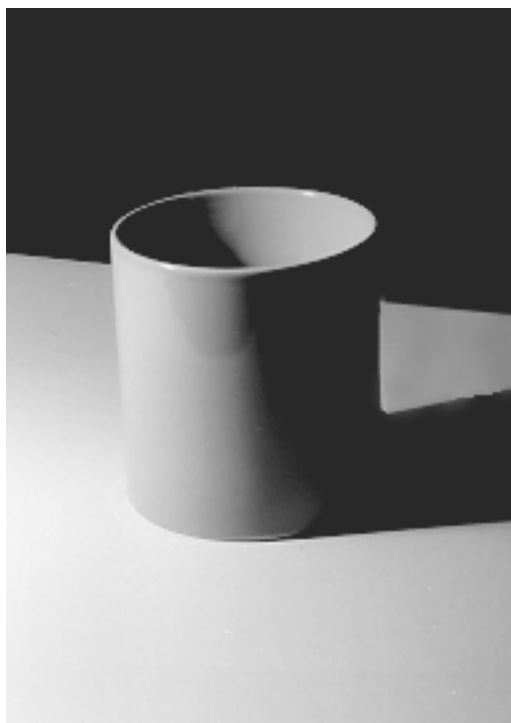
Rozpoznávání ve třech úrovních

Rozpoznání objektu

Marrův model

38

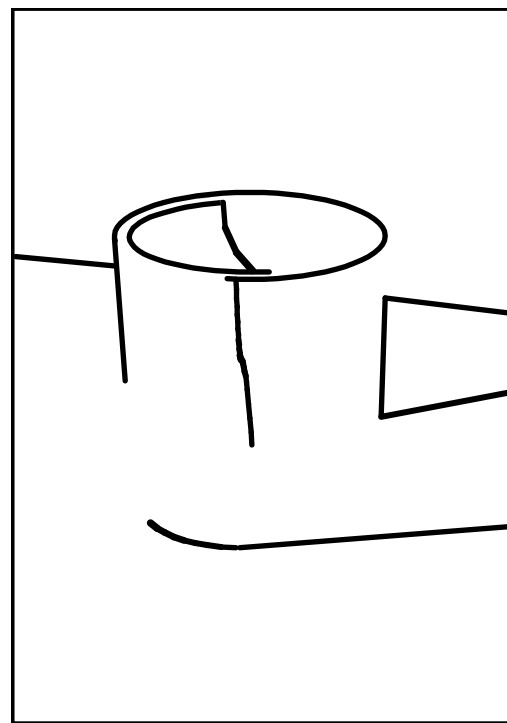
Reprezentace obrazu

Objekt

Okraje
čáry
atd.

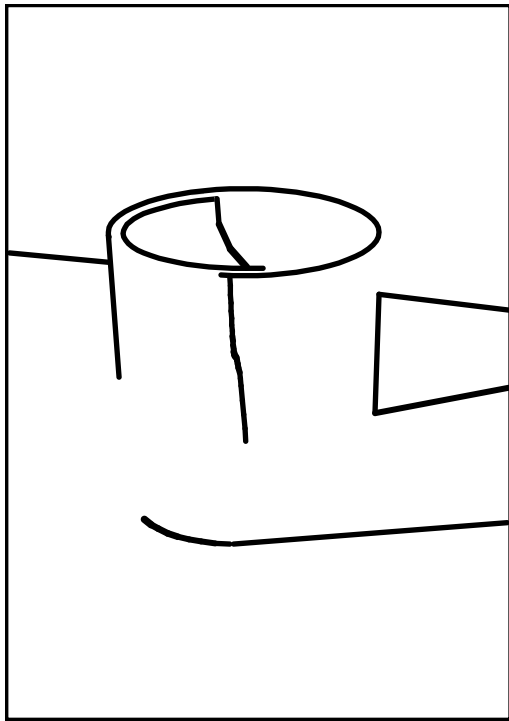

Hrubý náčrt

Marrův model

40

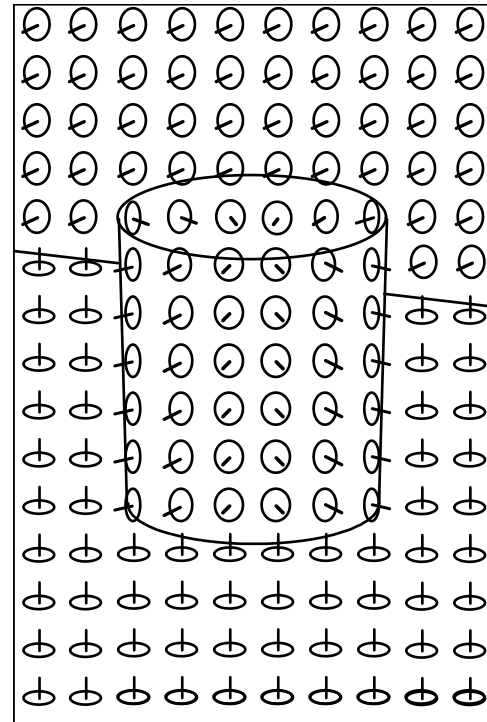
Reprezentace povrchu

Hrubý náčrt

Stereo
stíny
pohyb
atd.

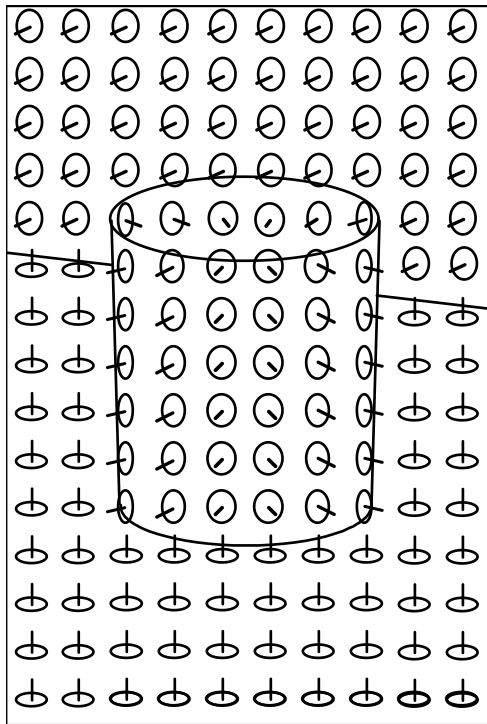

2.5-D náčrt

Marrův model

41

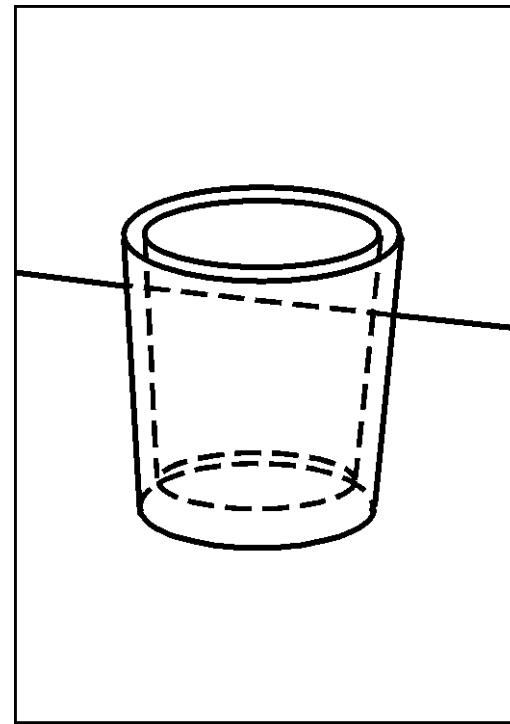
Reprezentace objektu

2.5-D náčrt

Grouping
Parsing
Completion
etc.

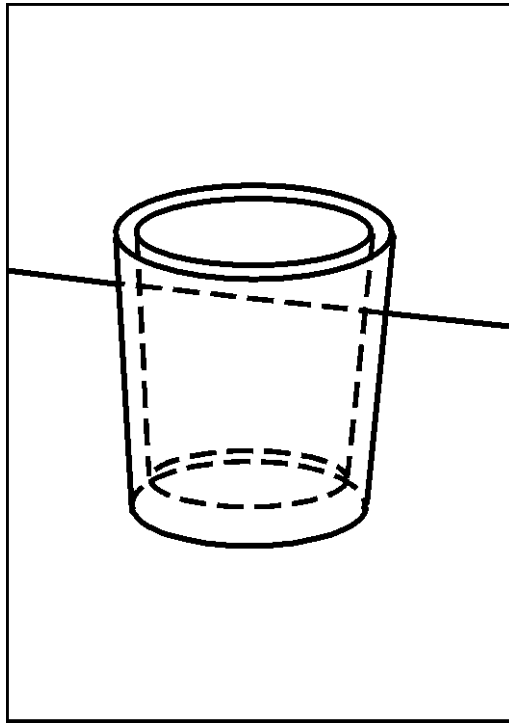

Volumetrický náčrt

Marrův model

42

Kategorizace

Volumetric Sketch

Pattern-
Recognition

Spatial-
description

Kategorie: sklenice

Barva: bílá

Výška: 10 cm

Umístění: stůl

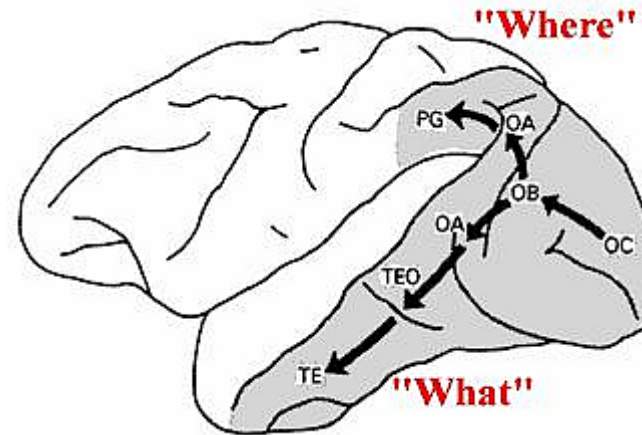
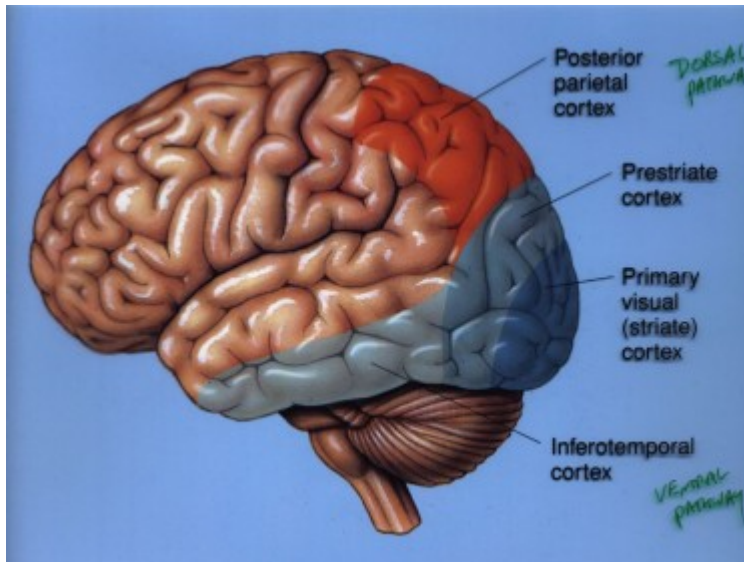
Basic-level Category

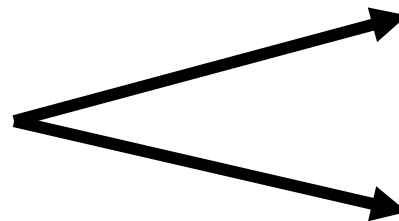
Dva systémy mozku

51

Dorsální a ventrální proud zpracování

Systémy
„Co?“ a „Kde?“

Perception for
recognition

Perception for
action

Teorie vnímání

52

Konstruktivistický přístup

- ❑ Vjem není určen jen vlastnostmi podnětu
- ❑ Při zpracování komplexní mentální operace – zkušenost, osobní schémata, momentální vyladění
- ❑ Zvýraznění subjektivně a situačně významných informací

Ekologický přístup

- ❑ Role osoby přeceněná. Není odtržený od prostředí. Prostředí poskytuje dostatečnou informaci pro adekvátní vnímání
- ❑ Vyladění pozorovatele ke kritickým vlastnostem prostředí
- ❑ Vnímatelné jsou i významy

Doporučená literatura

53

- Eysenck & Keane - Kognitivní psychologie (2008)
- Sternberg - Kognitivní psychologie (2002)
- Woodworth & Schlosberg - Experimentálna psychológia (1959)
- Plháková - Učebnice obecné psychologie (2004)

Doporučená literatura

54

- Cumminsová - Záhady experimentální psychologie (1998)
- Crick - Věda hledá duši (1997)
- Démuth - Čo je to farba? (2005)
- Blažek, Trnka - Lidský obličej (2009)

Doporučená literatura

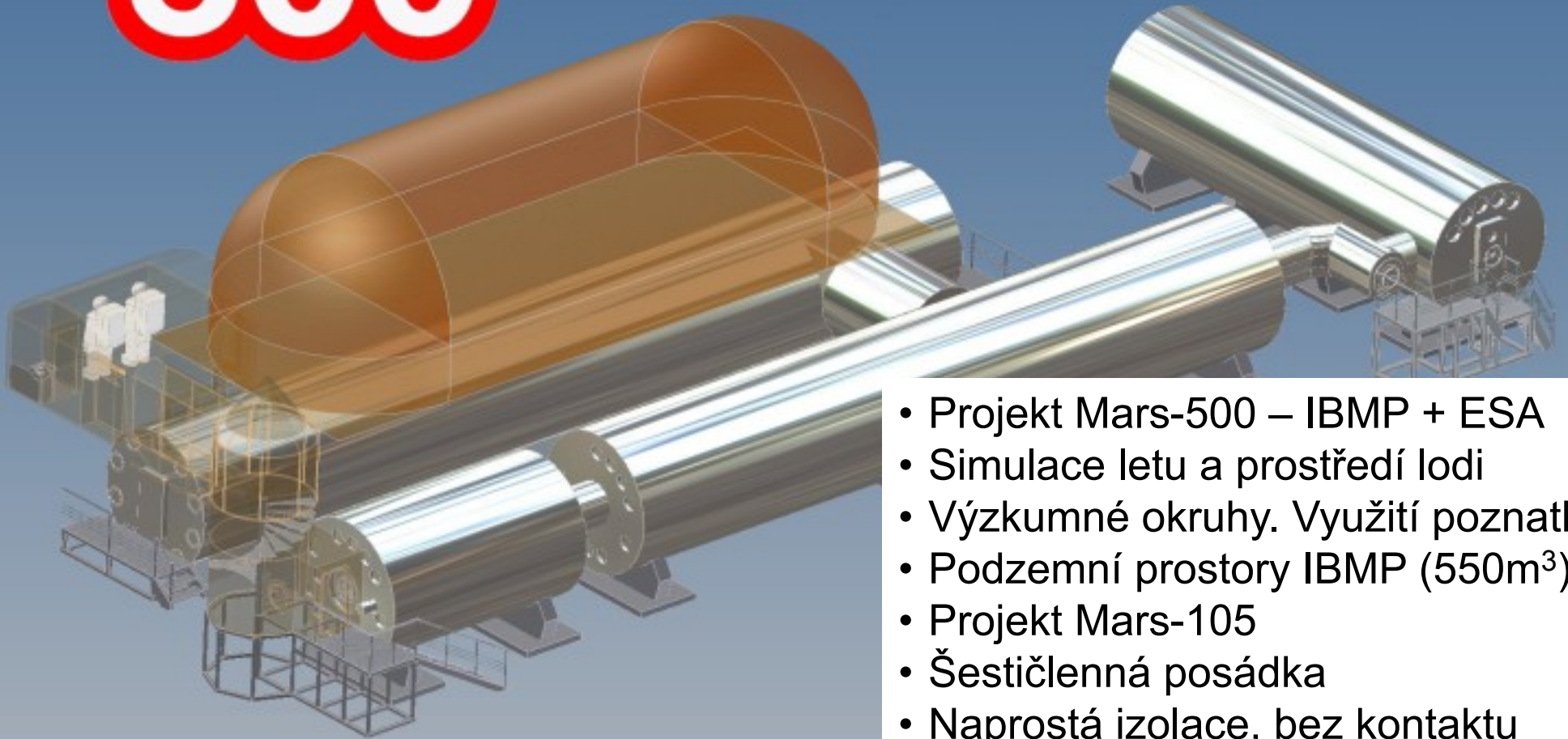
55

- Vondráček - Vnímání (1949)
- Sacks - Muž, který si pletl manželku s kloboukem a jiné klinické povídky (1993)
- Sacks - Antropoložka na Marsu (1997)
- Seckel - Velká kniha optických iluzí (2003)
- Seckel - Nová kniha optických iluzí (2005)
- Nevole - O smyslových ilusích (1949)

MARS 500

57

- Projekt Mars-500 – IBMP + ESA
- Simulace letu a prostředí lodi
- Výzkumné okruhy. Využití poznatků
- Podzemní prostory IBMP (550m³)
- Projekt Mars-105
- Šestičlenná posádka
- Naprostá izolace, bez kontaktu
- 6 měření (1 před a 1 po)
- Typ získaných dat

Východiska

58

Specifičnost prostředí a situace. Ve všech ohledech se dostávají do kontaktu pouze se zlomkem obvyklých podob skutečnosti. V některých množstvích hodnot opravdu minimální - malé vzdálenosti, stále stejné tváře, stejné scény

Vliv omezeného počtu podob objektů a činností na vnímání a paměť

Východiska

59

Obecná hypotéza: Paralelně dochází k procesům přizpůsobování a vyhasínání, které rozdílně zasahují kognitivní procesy.

Objekty a úlohy
každodenní zkušenosti
izolace

PŘIZPŮSOBENÍ

Zvýšení senzitivity,
přesnosti,
robustnosti,
reprezentace...

Objekty a úlohy mimo
každodenní zkušenost
izolace

VYHASÍNÁNÍ

Snížení senzitivity,
přesnosti,
robustnosti,
reprezentace...

Experimentální úlohy

60

- paměť na tváře
- citlivost k modifikaci tváře
- citlivost k informaci z perspektivy
- boundary extension

Perspektiva - subtest III

61

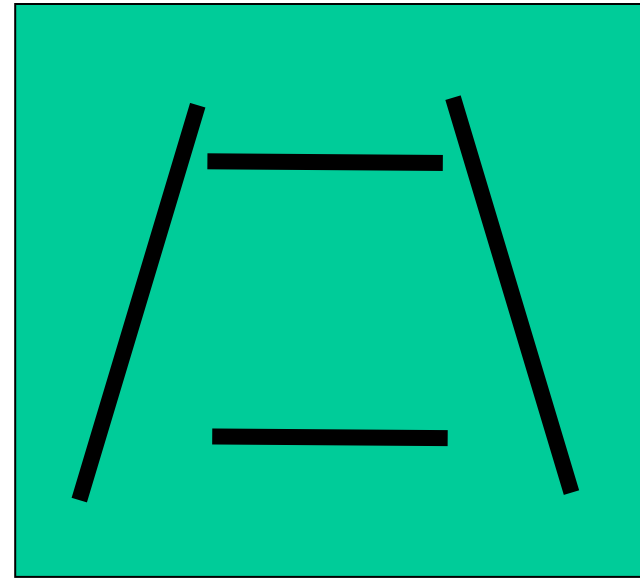
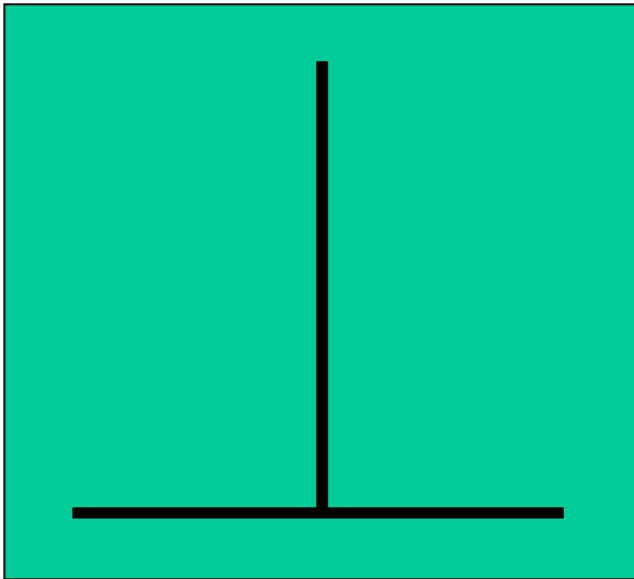
- Obecná hypotéza: vliv uzavřeného prostředí na citlivost k informaci z perspektivy --- změněná náchylnost k „perspektivním“ klamům
- Perspektivní interpretace klamových podnětů
- Obdobné situace – redukce informace z perspektivy: (i) no visible converging lines (forest, sea, outer space); (ii) converging lines too short (interiors); (iii) dominance of one specific direction, angle or shape (circular shapes, vertical lines); (iv) disorientation between body and space (mikrogravitation, inverting spectacles)

Perspektiva - subtest III

62

Je použita sada úloh, z nichž jedna úloha je založena na vnímání horizontálního-vertikálního a Ponzova klamu.

Oba klamy jsou administrovány na „plochém“ pozadí a na pozadí s hloubkovým gradientem.

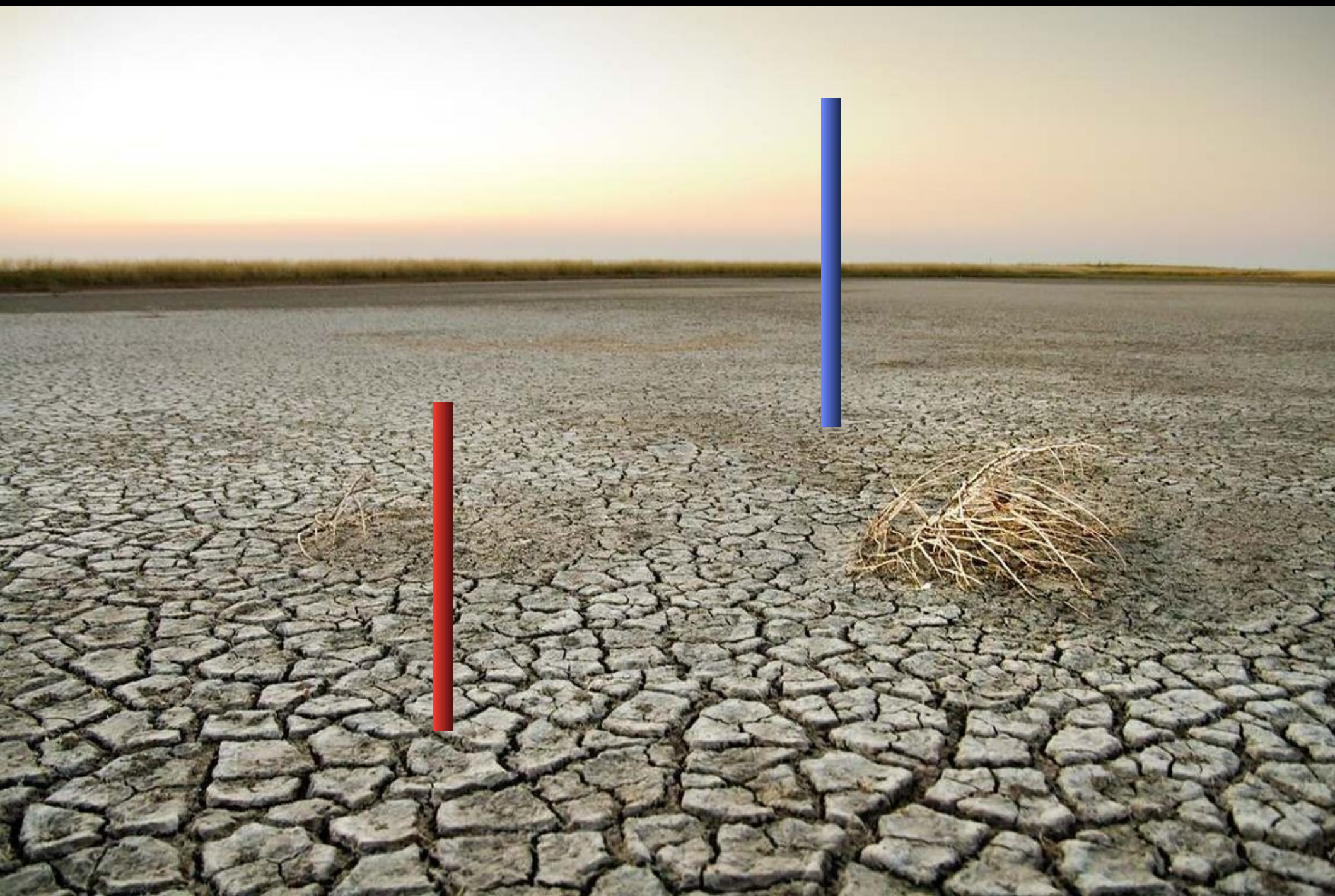
Metoda

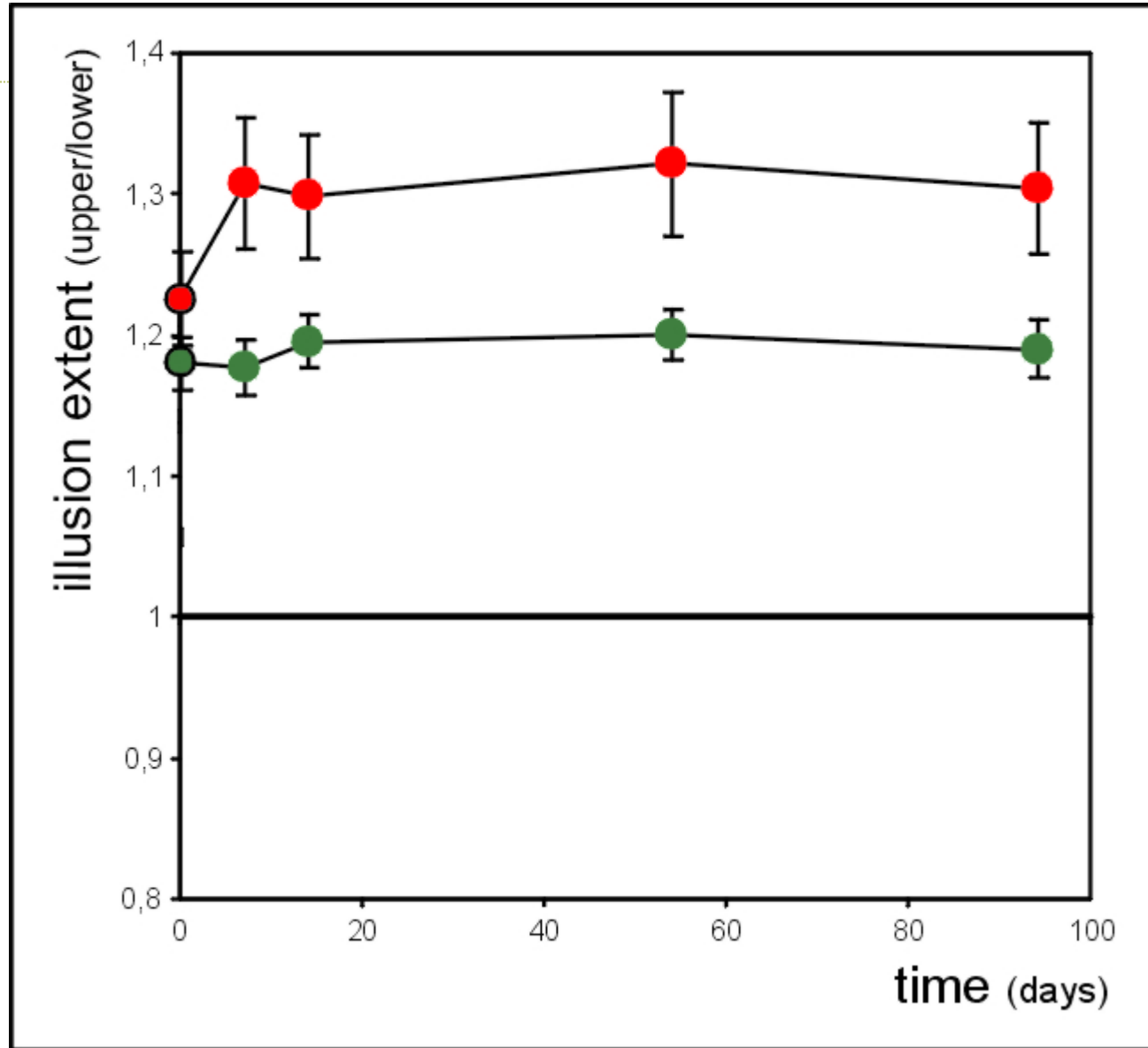
63

- stimuli: two line segments embedded in photographs of natural scenes
- photographs depicting either perspective (spatial), or flat (frontal) scene
- line segments set either mutually parallel and in the horizontal (=) or vertical (||) direction, or perpendicular with the upper horizontal (L) or vertical (T) line
- task: adjust the length of comparison to be the same as that of standard
- 24 tasks = 2 contextual scenes (flat, spatial) x 4 arrangements of lines (= || T L) x 3 repetitions
- 6 experimental sessions = pre-isolation, day 7, day 15, day 53, day 95, post-isolation
- experimental (6 subjects) and control (12 subjects) group

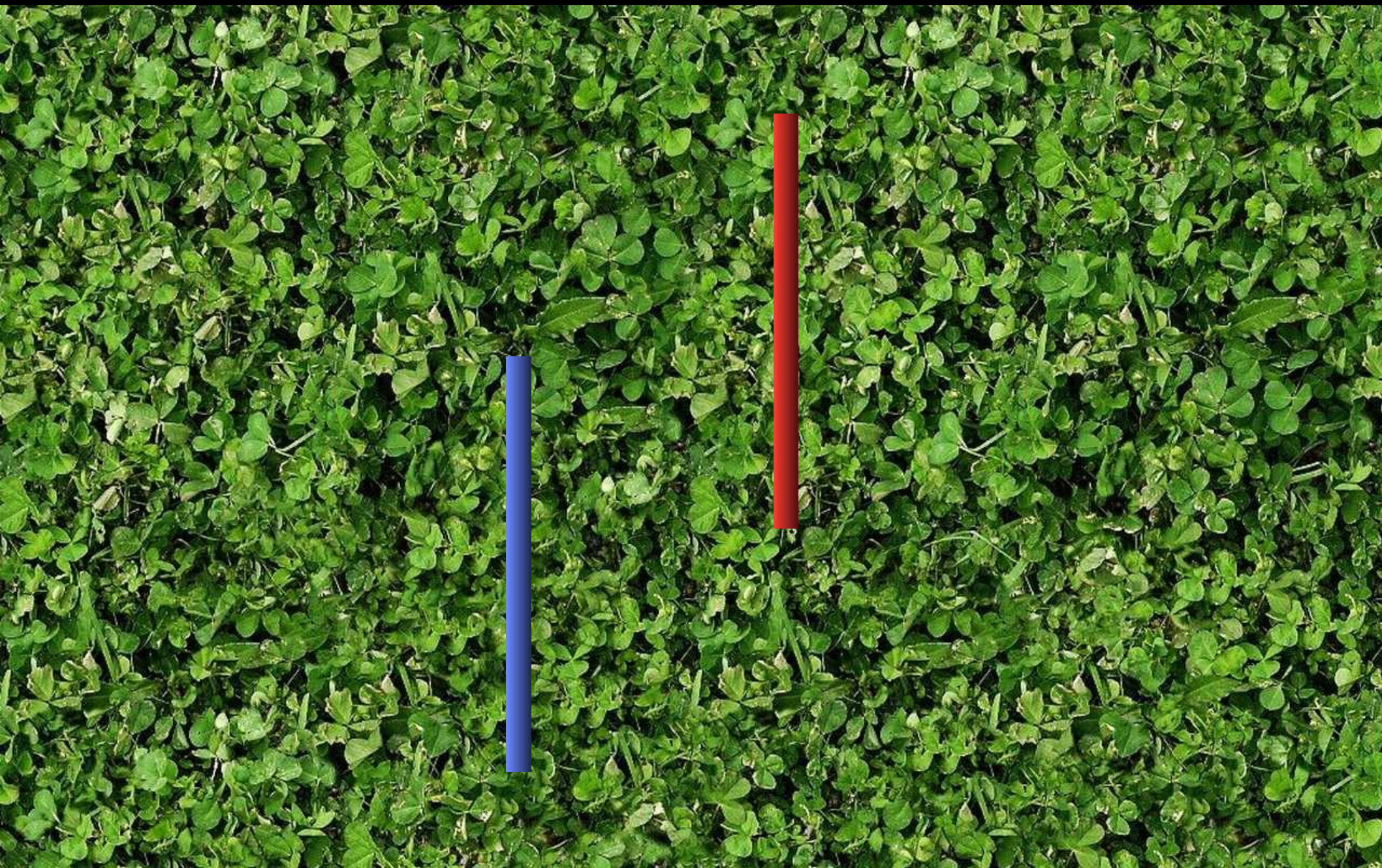
Položka typu || 3D

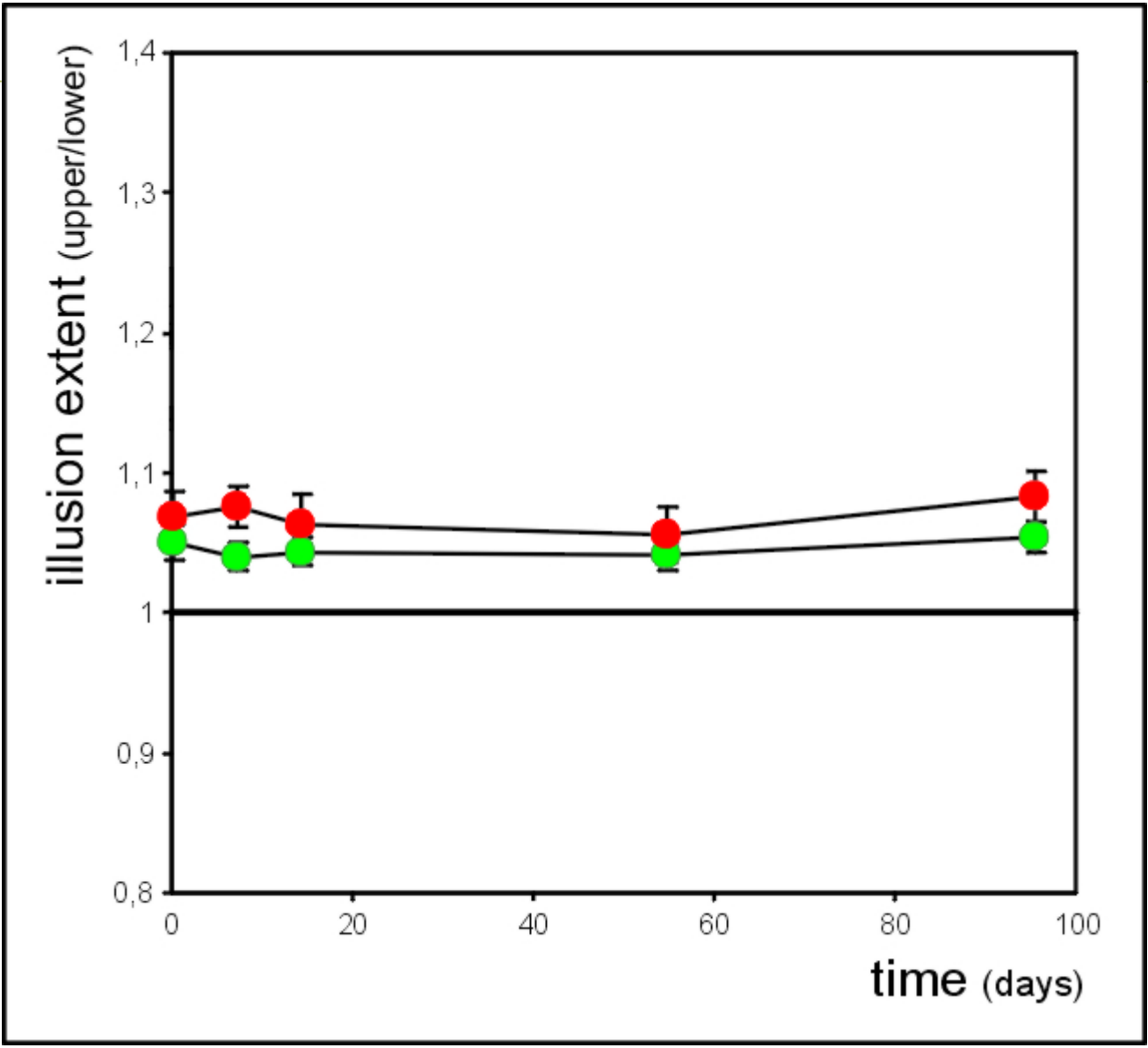

Položka typu || 2D

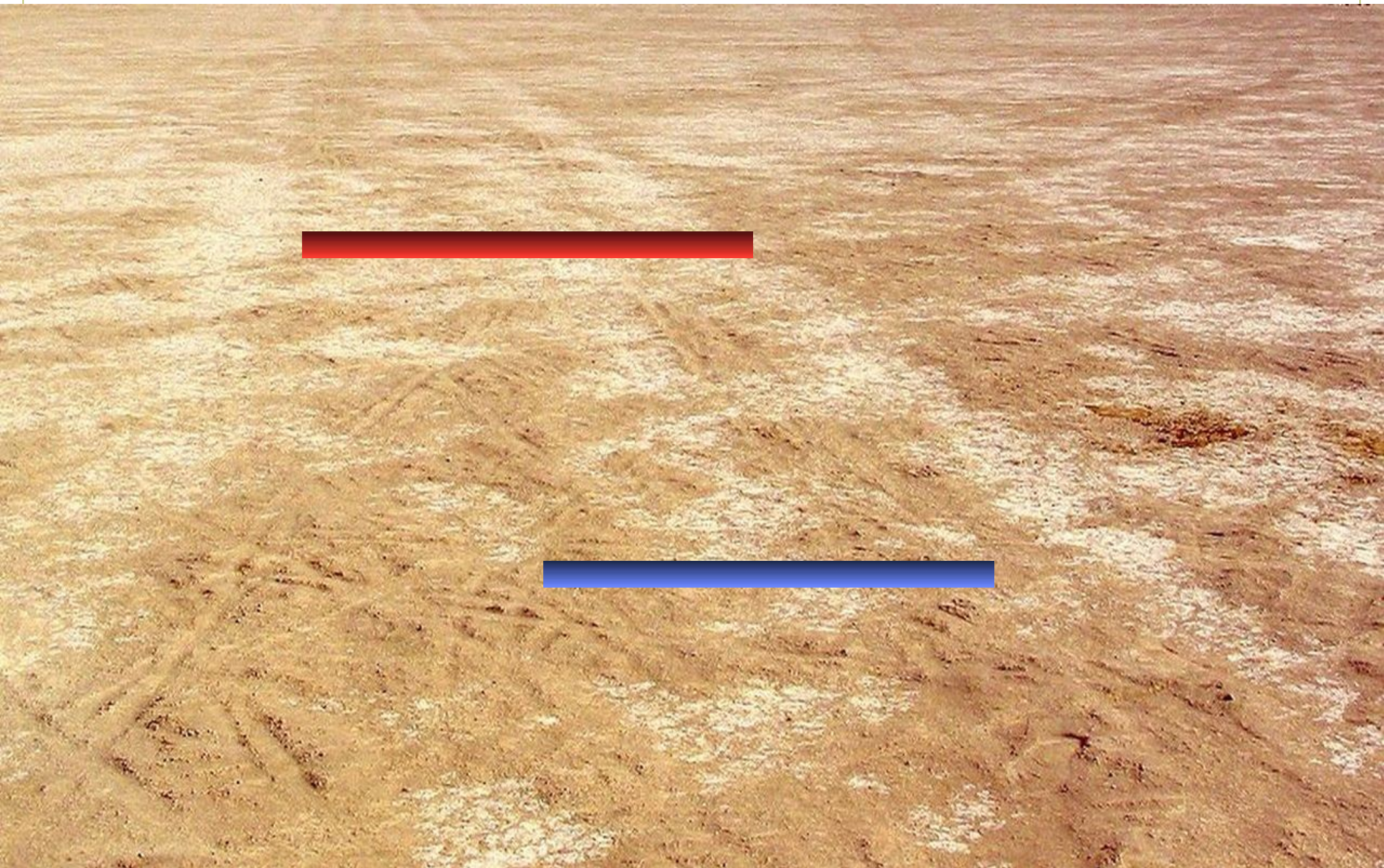

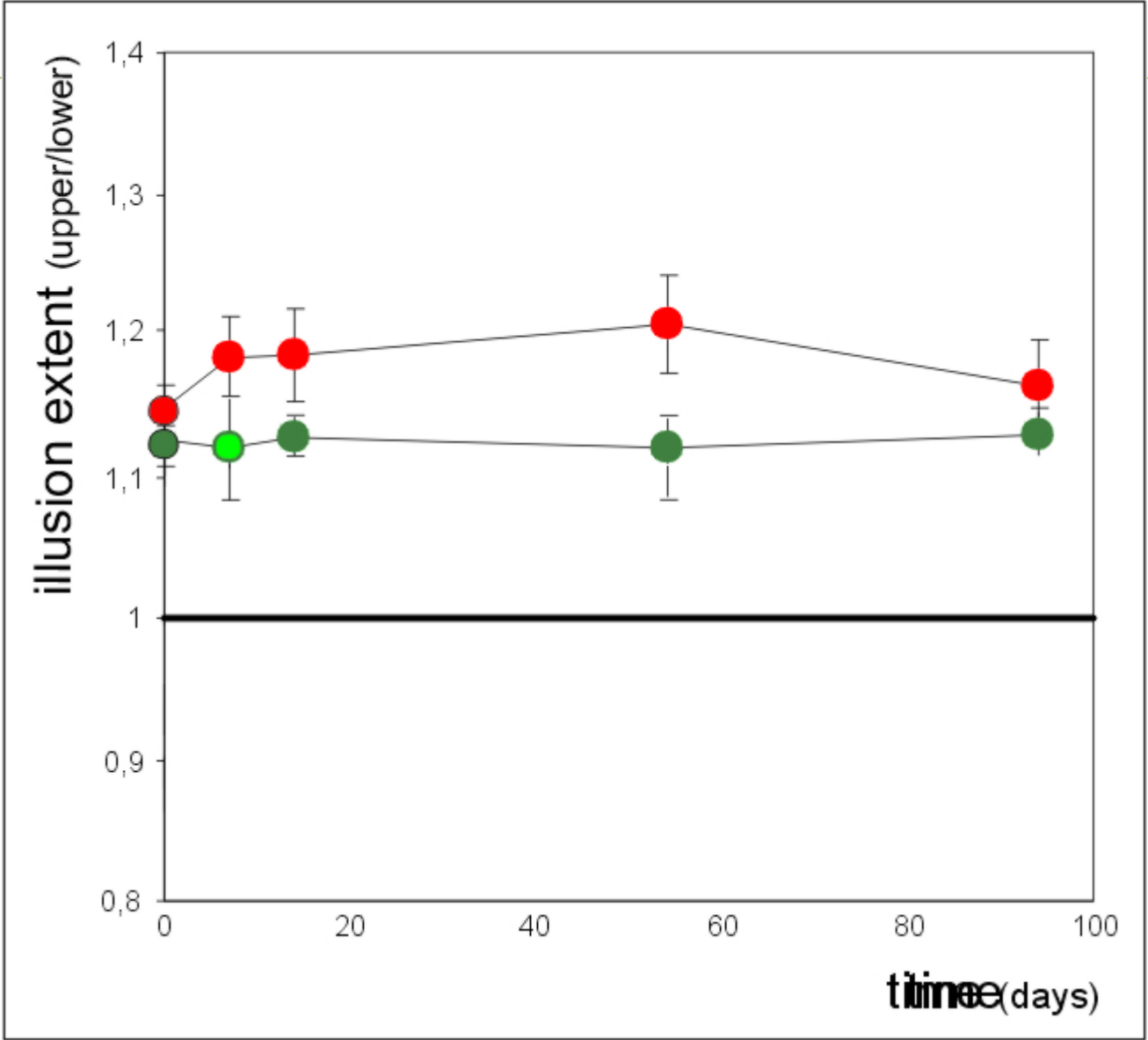

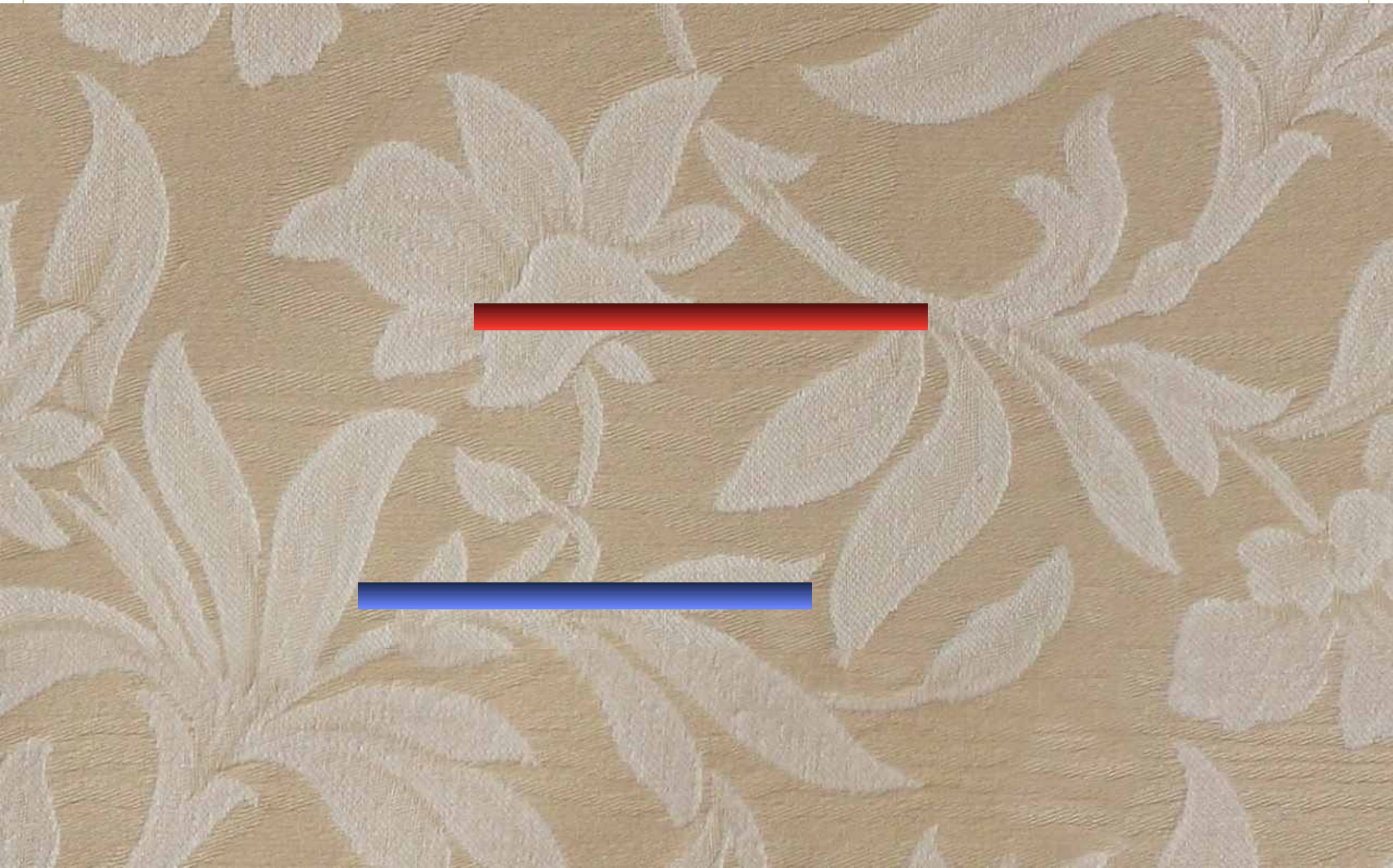
Položka typu = 3D

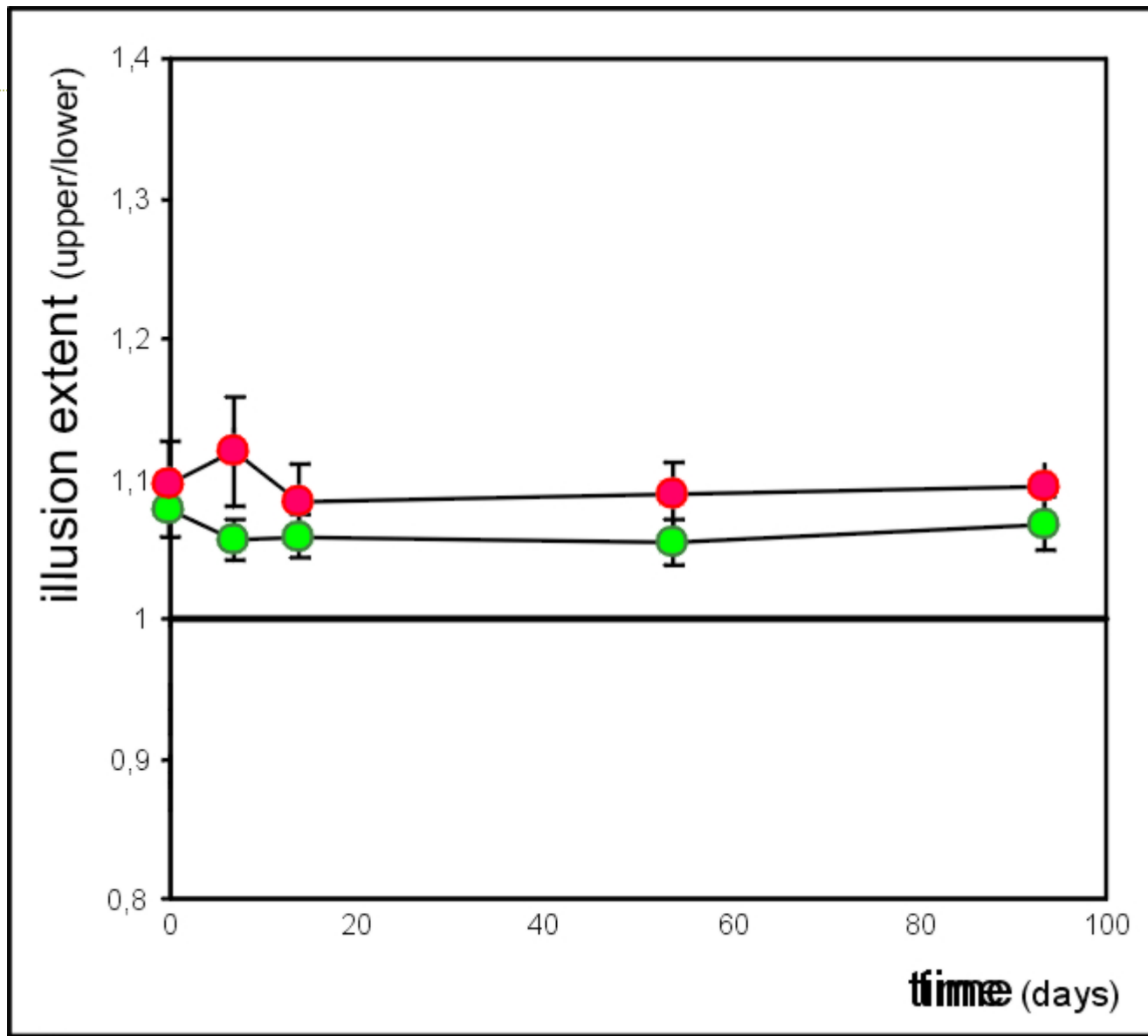

Položka typu = 2D

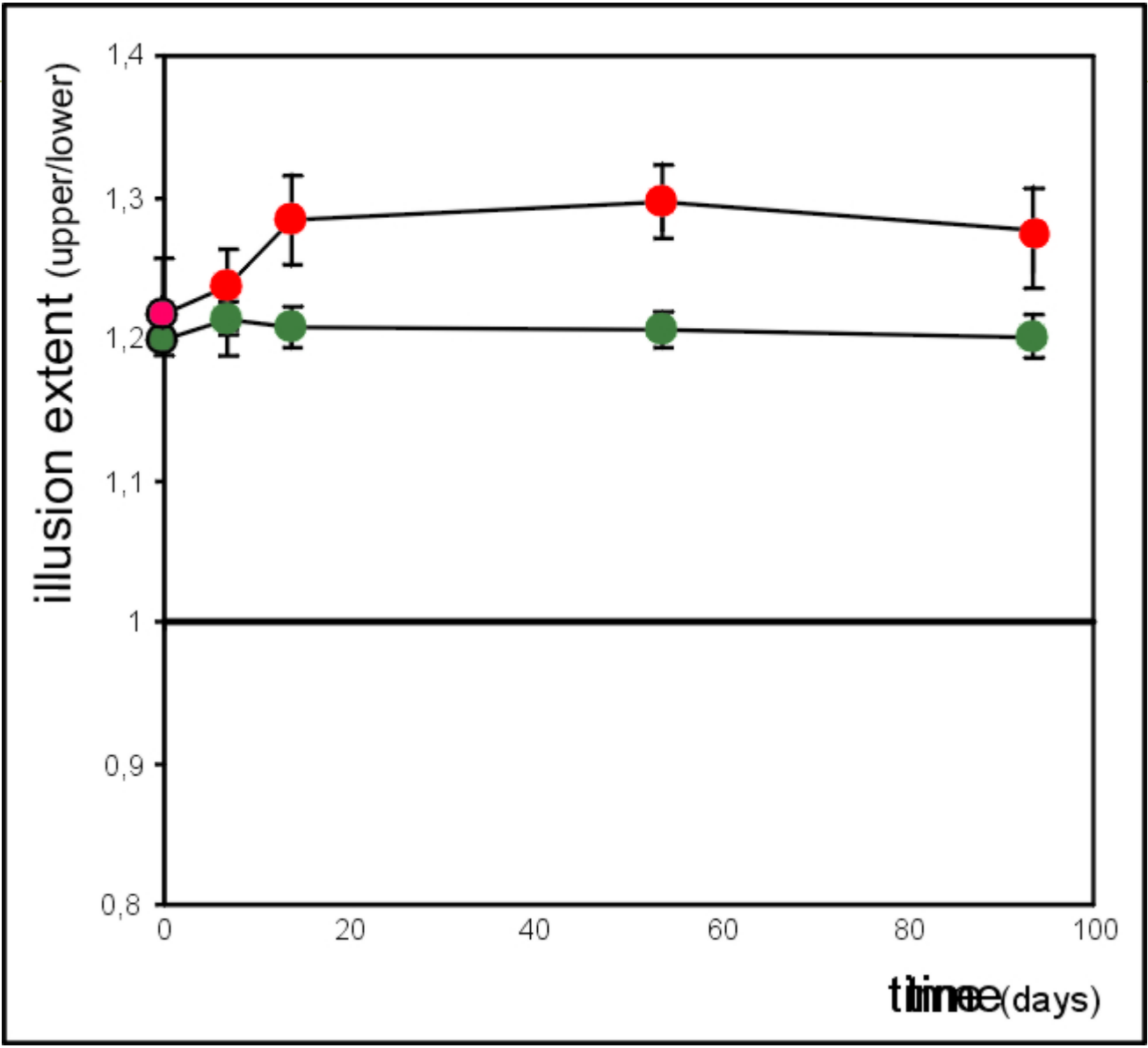

1,2

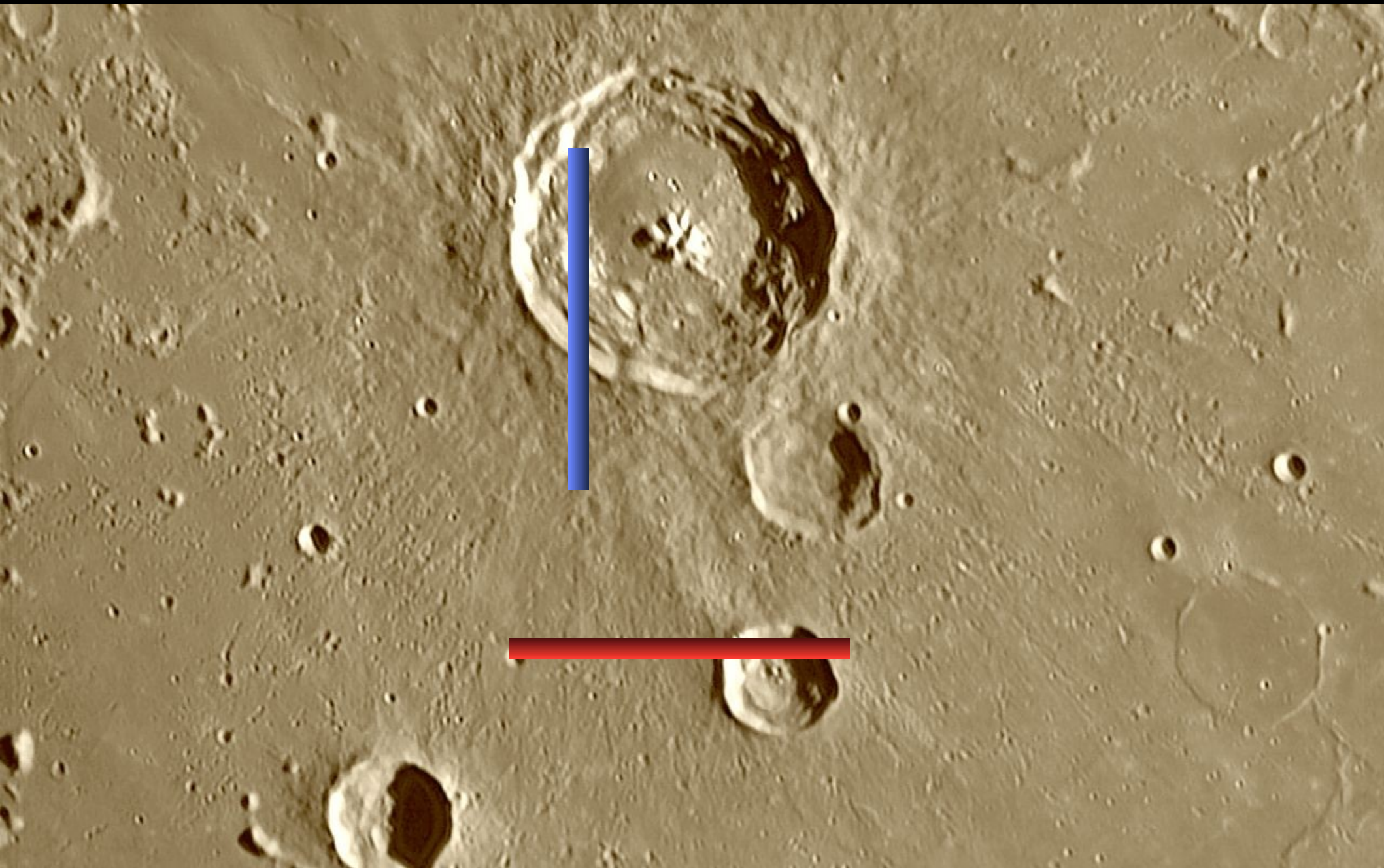
Položka typu L 3D

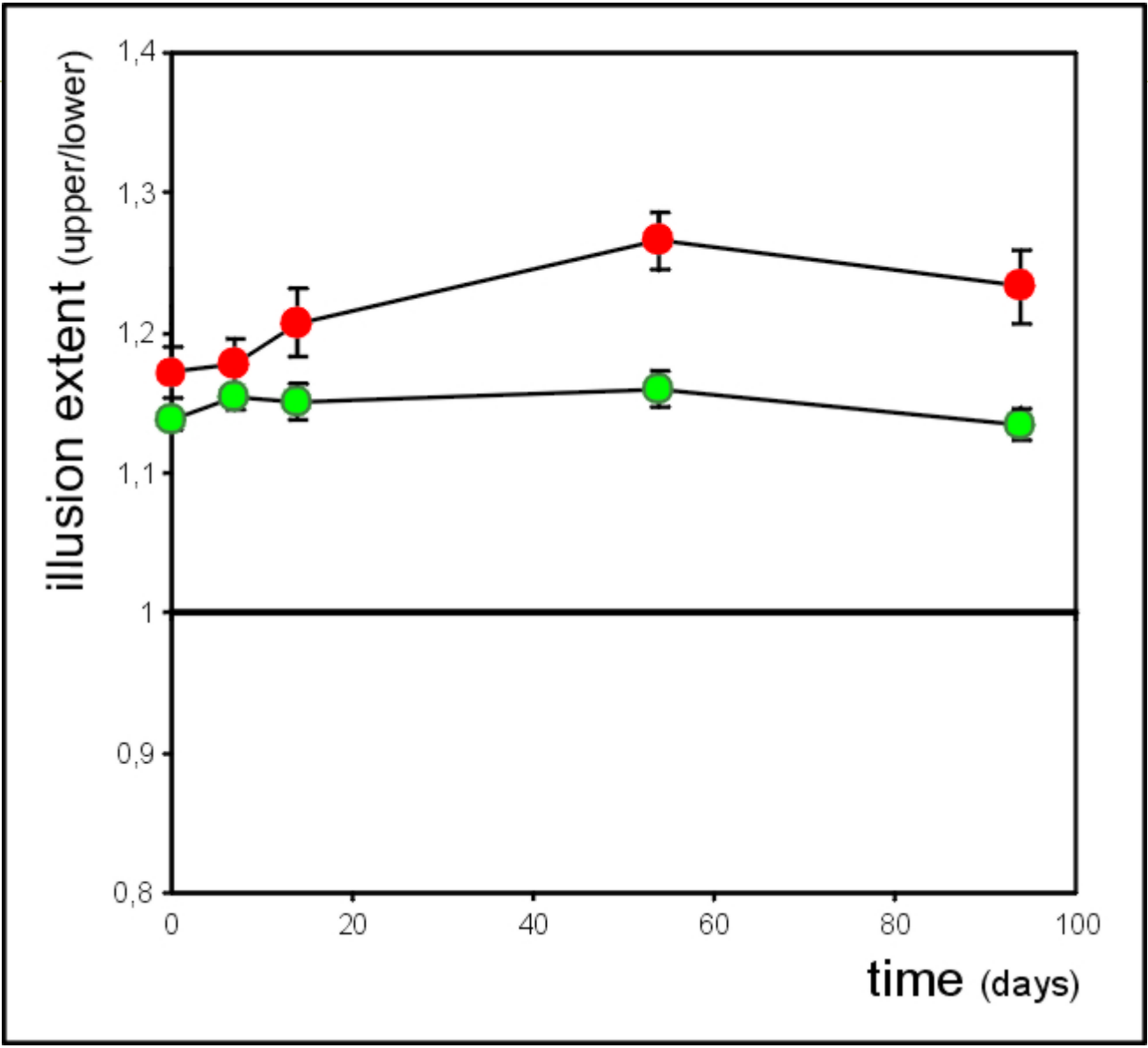

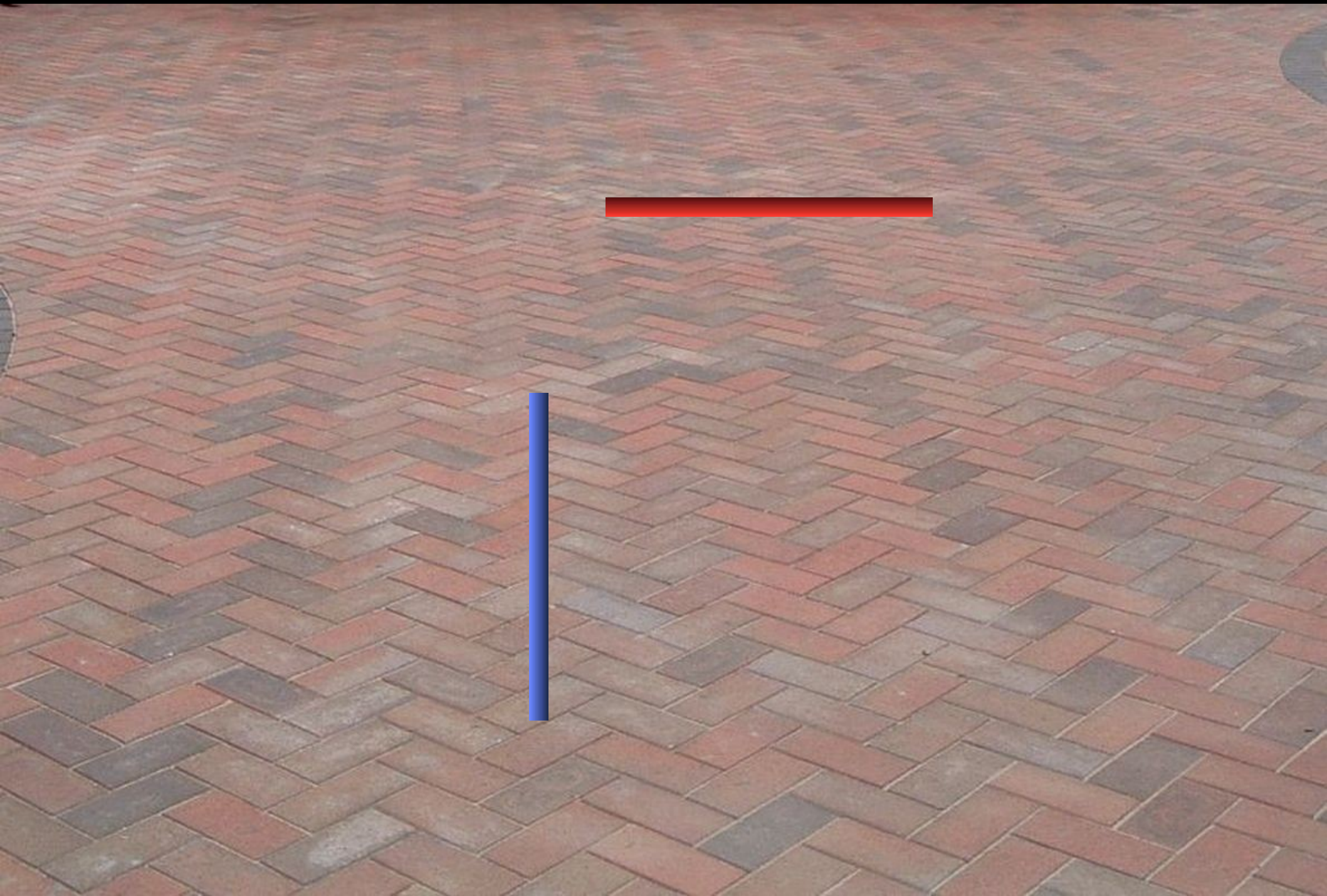
Položka typu L 2D

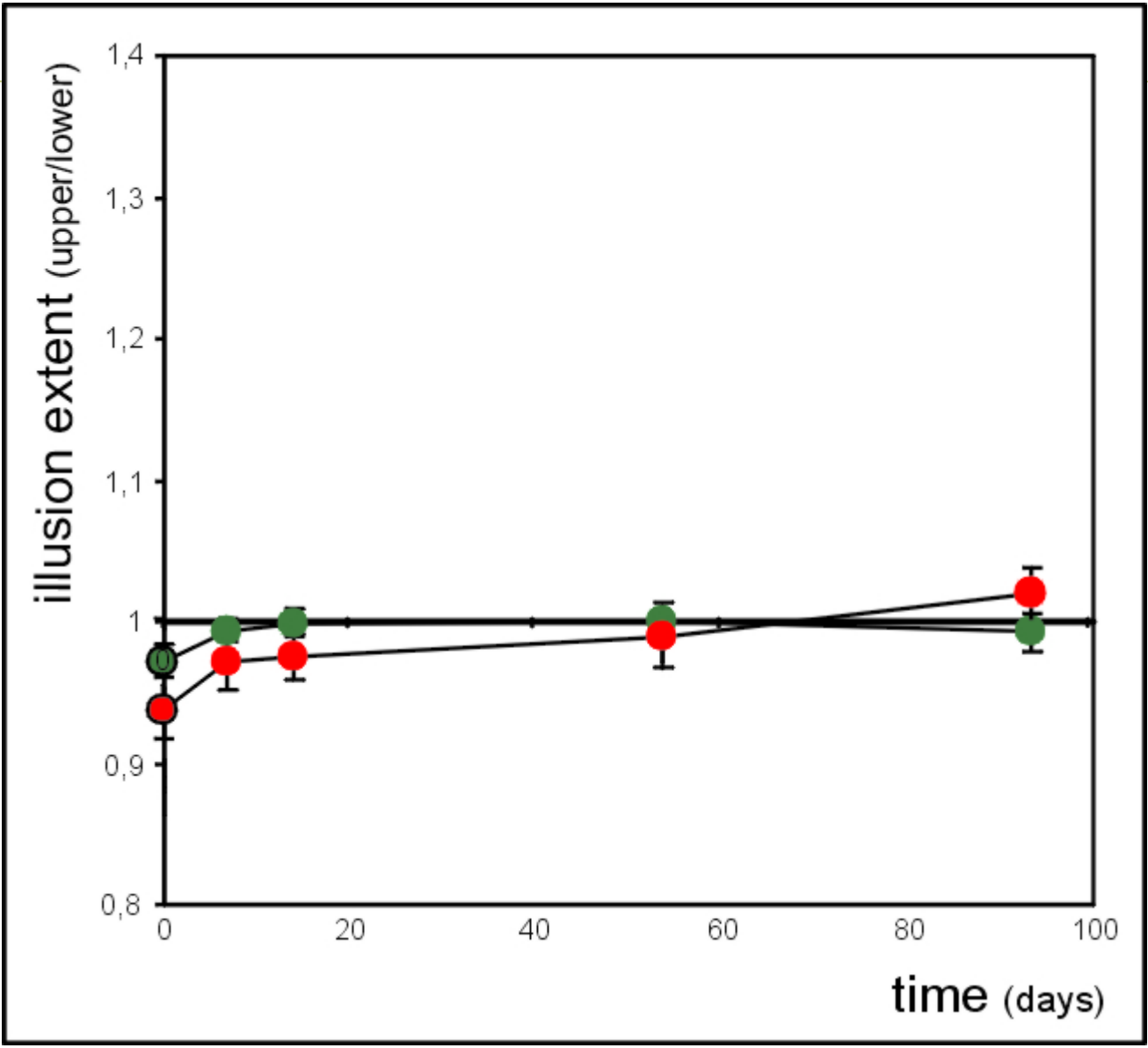

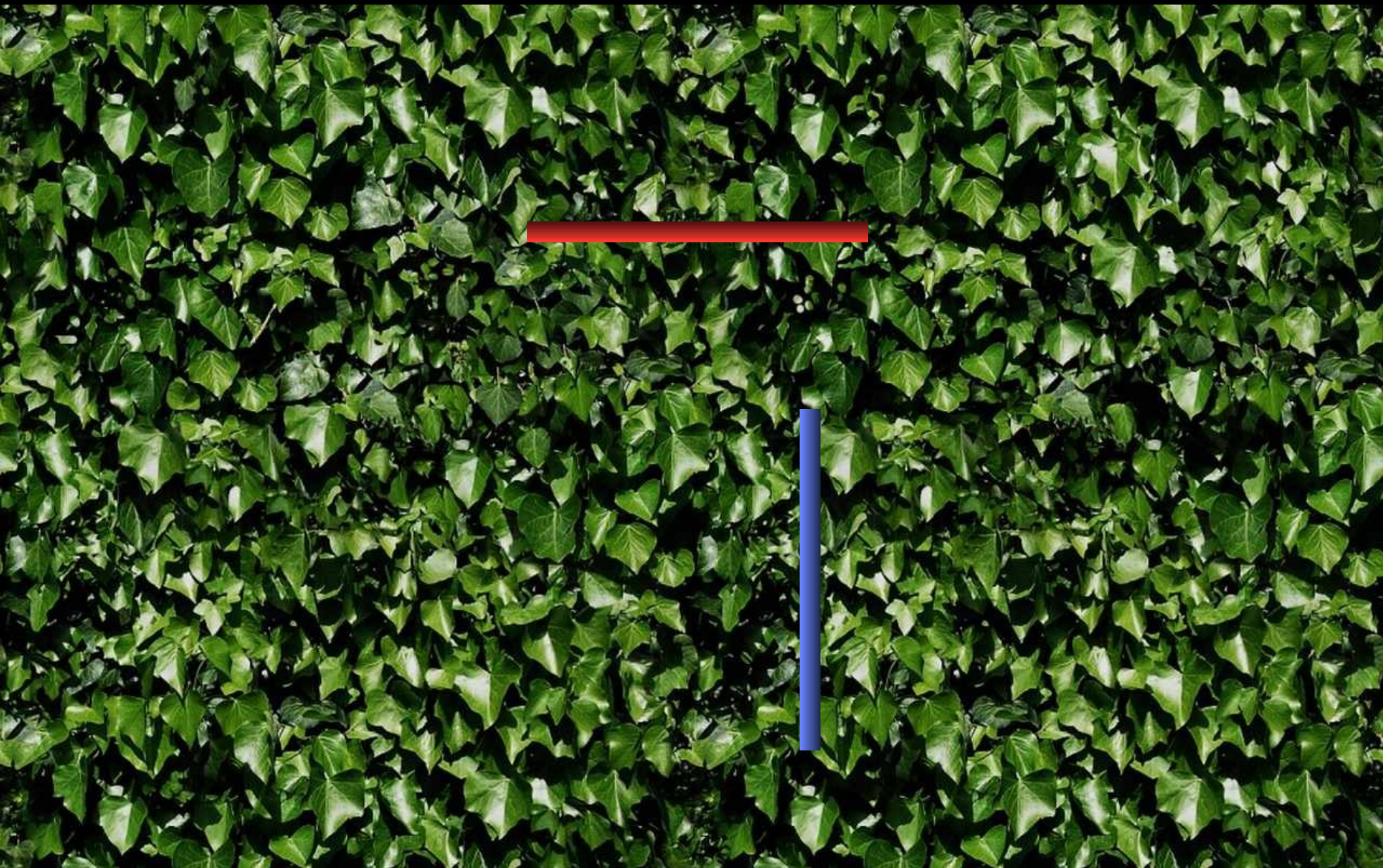
Položka typu T 3D

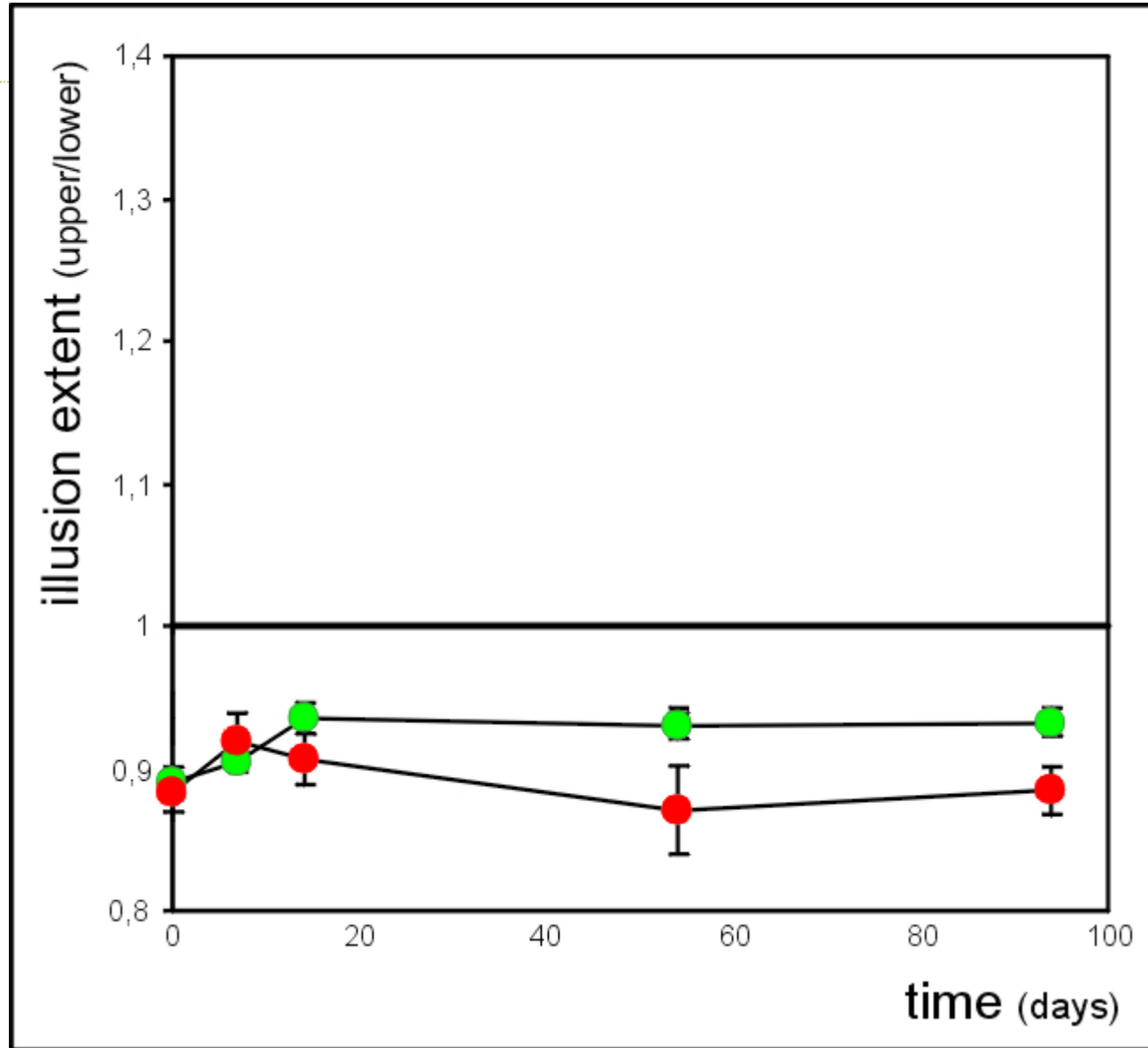

Položka typu T 2D

Mars-500

<https://fidel.psu.cas.cz/lukavsky/tests/mars>

